

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของวัยรุ่นที่ปฏิบัติกรรมฐาน ณ วัดเขาสมโภชน์ อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเรื่องความเชื่อทั่วไป

สังคมไทยมีพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจและยึดถือในการประพฤติปฏิบัติ อีกทั้งยังมีส่วนช่วยจรรโลงให้สังคมไทยสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยความสะดวกสบายตลอดมา และในอดีตรุ่นก่อนมีมีความเชื่อในธรรมชาติ คือ มีความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดจากการเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ขึ้น เช่น ฝนตก พายุพัด พายุฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาตภัยต่างๆ ขึ้น ล้วนเป็นสิ่งที่มิอาจอธิบายต่อชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง บางอย่างเป็นเหตุการณ์ที่อำนวยความสะดวก แต่บางเหตุการณ์ก็เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรม หรือศาสนาเกิดขึ้น และสำหรับบุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อให้เข้าถึงปรมัตถ์ ก็จะเจริญสมาธิภาวนาซึ่งมีผลต่อการพัฒนาจิตวิญญาณของตนให้เป็นอิสระจากความทุกข์ยากทั้งปวง พุทธศาสนาจึงเป็นหลักในการหล่อหลอมบ่มเพาะทั้งความประพฤติ สติปัญญา และอุดมการณ์แห่งชีวิตของคนไทยไปพร้อมๆ กัน นอกจากนี้วัดยังเป็นศูนย์รวมของการทำบุญตามกาลสำคัญต่างๆ เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา การร่วมกิจกรรมต่างๆ ถือเป็นการเอื้ออาทรและแสดงไมตรีจิตต่อกัน ทำให้วัดและ

ชุมชนจึงใกล้ชิดกันตลอดมา ไม่เพียงแต่เท่านั้น พระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทยทุกพระองค์นับแต่อดีตกาลกระทั่งปัจจุบันล้วนเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จนเกิดกระแสนิยมเรียกประมุขนั้นว่า “พระธรรมราชา” และได้มีการบัญญัติ “ทศพิธราชธรรม”^๑ และ “จักรวรรดิวัตร”^๒ ขึ้นไว้เป็นจรรยาบรรณแห่งการปกครอง ทำให้คนไทยทุกคนได้อยู่ใต้พระบรมโพธิสมภารมีความร่มเย็นเป็นสุขเสมอมา

พระพุทธศาสนา จึงเป็นศาสนาที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาทุกยุคทุกสมัย และควรส่งเสริมทำนุบำรุงให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป ดังจะขออัญเชิญพระราชดำรัสขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานแก่ประชาชนในการเสด็จออกผนวชเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๙ ดังนี้ ดังปรากฏใน www.kradandum.com/culture/cul๐๓.htm

“อันพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของเรานี้ ตามความที่ได้อบรมมาที่ดี ตามความศรัทธาเชื่อถือที่ดี เห็นเป็นศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่ง มีคำสั่งสอนให้คนประพฤติตนเป็นคนดี ทั้งเพียบพร้อมด้วยบรรดาสัจธรรมอันชอบด้วยเหตุผลน่าเลื่อมใสยิ่ง”^๓

อย่างไรก็ตาม คนไทยก็มีจิตใจกว้างในการยอมรับความเชื่อหรือการปฏิบัติของศาสนาทุกศาสนา ทั้งยังอยู่ร่วมกันได้ด้วยความปรองดอง ความเป็นศาสนาที่ไม่ใช้ความรุนแรง รักสงบและยึดทางสายกลาง ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่รวมคนไทยเข้าด้วยกันได้ดี แม้ว่าต่างชาติ ต่างศาสนากัน ยิ่งกว่านั้น พระมหากษัตริย์ของไทยยังทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภก คืออุปถัมภ์ศาสนาทั้งหลายไม่เฉพาะแต่พระพุทธศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าลักษณะที่เป็นมิตรของพระพุทธศาสนานั้นเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในสามของสถาบันหลัก คือ สถาบันชาติสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วย

ส่วนในด้านความเชื่อของคนไทย ก็ไม่ได้แตกต่างจากชนชาติอื่นๆ คือมีความเชื่อถือในเรื่องไสยศาสตร์ ผีสงเทวดา เชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นและมีฤทธิ์อำนาจที่จะบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้แก่มนุษย์ได้ การที่คนไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติและสิ่งที่เหนือธรรมชาติ คนไทยจึงมีความเชื่อในสรรพสิ่งอันเป็นวิสัยของมนุษย์ที่ต้องการดำรงอยู่ด้วยความรู้สึกสมดุลงกับธรรมชาติ และเป็นการสร้างกุศโลบายให้มีความรักและความหวงแหนสิ่งที่ให้คุณประโยชน์ในการดำรงชีวิต ความเชื่อของคนไทยแต่เดิมคือ “ผี” อันได้แก่ ผีบรรพบุรุษ ผีปู่ย่า ผีบ้านผีเรือน ผีฟ้า (แถน-เทวดา) ผีนา (แม่ขวัญข้าว-แม่โพสพ) ผีดิน (แม่ธรณี) ผีน้ำ (แม่คงคา) และผีอื่นๆ อีกมากมาย ทั้งนี้เพราะคนไทยในสมัยก่อนถือว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งในธรรมชาติ ซึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติสามารถ

^๑ ชุ.ชา.ทกก. (ไทย) ๒๘/๔๑๑/๒๕๔.

^๒ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๐/๕๕.

^๓ <http://www.kradandum.com/culture/cul๐๓.htm> [๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๔]

ที่จะดลบันดาลให้ทั้งความอุดมสมบูรณ์และความวิบัติภัยอันตรายทั้งปวง การไม่ทำลายและไม่ทำร้ายธรรมชาติทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เมื่อกล่าวถึงความเชื่อ ก็ต้องกล่าวถึงลัทธิความเชื่อด้วย นั่นคือ “ศาสนาทุกศาสนาล้วนเกิดจากความเชื่อด้วยกันทั้งนั้น” ความเชื่อเป็นปรากฏการณ์ทางจิตของมนุษย์“ที่เกิดจากการสนองความอยากรู้อยากเห็น จัดว่าเป็นสัญชาตญาณดั้งเดิม เริ่มตั้งแต่มนุษย์เกิดมาเป็นทารกและมีพัฒนาการกลายมาเป็นความใคร่รู้ในวัยเด็กจนเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่”^๔

จากที่กล่าวถึงเรื่องศาสนาและความเชื่อของคนไทย จะเห็นได้ว่าการนับถือศาสนาและความเชื่อของคนไทยมีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ นอกจากจะกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปแล้ว ยังกราบไหว้บูชาศาลพระภูมิและผีสงเทวดา จากที่กล่าวเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยนั้น จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมไทยนอกจากจะมีลักษณะเป็นสากลเหมือนกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่นๆ แล้ว ยังมีลักษณะเฉพาะที่แสดงเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย แสดงลักษณะเฉพาะของกลุ่มตนหลายประการ อาทิ เป็นวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวพันกับพระพุทธรูปศาสนาอย่างแนบแน่น อีกทั้งยังเกี่ยวพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยทั้งปวง นอกจากนี้ ยังมีลักษณะที่ผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเข้ากับศาสนาพุทธและพราหมณ์ได้อย่างแนบสนิท เป็นวัฒนธรรมที่มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ ชื่นชมธรรมชาติมากกว่าจะเอาชนะธรรมชาติ ดังเช่นกวีโบราณที่รจนาไว้ในวรรณคดีหลายๆ ฉบับ อีกประการก็คือ มีความละเอียดลออ ประณีตพิถีพิถันตามแบบฉบับชีวิตชาวบ้านที่ไม่มีความรีบร้อน ซึ่งจะเห็นได้จากงานวิจิตรศิลป์ต่างๆ ของไทย และยังเป็นวัฒนธรรมที่มีความอิสระเสรี แสดงออกถึงความสนุกสนาน ร่าเริง เน้นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แต่ก็ยังไม่ลืมที่จะยกย่องผู้อาวุโส พระสงฆ์ วงศาครณาญาติ วัฒนธรรมไทยสั่งสอนให้คนไทยเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้ดำเนินสืบเนื่องมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน สัมพันธ์เป็นวัฒนธรรมของชาติ ทำให้คนไทยทุกหมู่เหล่าสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความอบอุ่นและสงบสุข

ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเป็นธรรมชาติ ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกรูปทุกนาม สิ่งที่มีมนุษย์ได้ สัมผัสทางใดทางหนึ่งจากอายตนะทั้ง ๖ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) เป็นต้นเหตุของความเชื่ออันเป็นสัญญเจตนา เมื่อเกิดการเพาะบ่มความเชื่อโดยอาศัยสิ่งแวดล้อมที่ได้สัมผัสเป็นประจำ เป็นเครื่องช่วยให้ความเชื่อ

^๔ นายแพทย์สุวัฒน์ จันทระจัน, ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

เจริญเติบโต จึงเกิดรูปเกิดสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง จึงเกิดความเชื่อในรูปแบบความเชื่อที่เป็น
รูปธรรม และความเชื่อที่เป็นนามธรรม^๕

ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ศรัทธา(น.) ความเชื่อ
ความเลื่อมใส (ส.) รศ. ภิญโญ จิตต์ธรรม กล่าวว่า ความกลัว และความไม่รู้เป็นเหตุให้เกิดความ
เชื่อ และความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนา วัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนา คือ แนว
ทางการประพฤติปฏิบัติตามหลักการ และ คำสั่งสอนของศาสนานั้น ๆ เพื่อหวังความสุขแก่ตน
ความเชื่อ ซึ่งหมายถึงความตกลงใจเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มี ๒ ลักษณะ คือ

๑. ความตกลงใจในความมีหรือความเป็นของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เชื่อว่านรก สวรรค์ ภูต ผี
หรือเทวดามีจริง

๒. ความตกลงใจในความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น มีความเชื่อว่าถ้าเราทำสิ่ง
ใดสิ่งหนึ่งให้แก่ใคร สิ่งนั้นย่อมตามสนองเรา^๖

อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อด้วยศรัทธาและปัญญาของตน ความเชื่อใน
โลกุตตรธรรม เป็นความเชื่ออันยอดเยี่ยมเพราะจะนำบุคคลผู้เชื่อให้เข้าถึงนวลโลกุตตรธรรม คือ
มรรค ผล และ นิพพาน อันเป็นความเชื่อชั้นสูงสุด นับเนื่องในตลาคตโพธิศรัทธา ความเชื่อในการ
ตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒.๒ แนวคิดเรื่องกรรม

๒.๒.๑ ความหมายของกรรม

คำว่า กรรม รากศัพท์เดิมมาจากภาษาบาลีว่า กัมม (กัมมะ) ภาษาสันสกฤตใช้ว่า กรม
ด้วยเหตุที่ภาษาสันสกฤตค่อนข้างมีอิทธิพลในประเทศไทยช่วงยุคขอมและด้วยการออกเสียง กรม
ไม่ชัด จึงควบล้ำ ร เป็นกรรม ทำให้ออกเสียงชัดกว่า ซึ่งถือว่าเป็นภาษาถิ่นแต่ก็ยังคงความหมาย
เดิม กรรมเป็นคำกลางๆ แปลว่า การกระทำแต่เมื่อจะตัดสินการกระทำนั้นว่าเป็นกรรมหรือไม่
และเป็นกรรมฝ่ายใดประเภทใด จะต้องดูที่เจตนาคือความจงใจ กรรม ตามรูปศัพท์แปลว่า การ
กระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ^๗ คือ ทำด้วยความจงใจหรือ
จงใจทำดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เช่น ขุดหลุมพรางดักคน หรือสัตว์ให้ตกลงไปตาย เป็นกรรม แต่ขุดบ่อน้ำ

^๕ พระศิริพงศ์ คุรุพันธ์กิจ, <http://theworkcarve.blogspot.com/๒๐๑๒/๐๗/faith.html> [๒๗
สิงหาคม ๒๕๕๔]

^๖ พระมหานิกัร สุวรรณดี, “การศึกษาวิเคราะห์หลักความเชื่อเรื่องระบบบรรณะของชาวฮินดูใน
ประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวฮินดูและนักศึกษาศาสนาในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญา
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔), หน้า ๕.

^๗ อัง.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๓๓๔/๔๖๓.

ไว้กินใช้ สัตว์ตกลงไปตายเอง ไม่เป็นกรรม (แต่ถ้ารู้ยั่วว่า บ่อน้ำที่ตนขุดไว้อยู่ในที่ซึ่งคนจะพลัดตกลงได้ง่าย แล้วปล่อยปละละเลยมีคนตกลงไปตาย ก็ไม่พ้นเป็นกรรม) การกระทำที่ดีเรียกว่า กรรมดี ที่ชั่ว เรียกว่า กรรมชั่ว และในกรณีที่กระทำที่ไม่มีเจตนา ก็ไม่เรียกว่าเป็นกรรมในความหมายทางธรรม ฉะนั้นกรรมจึงเกิดจากเจตนา แล้วนำไปสู่การกระทำด้วยกาย วาจา และใจ

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า “ ความเชื่อเรื่องกรรมที่ไม่ถูก คือ เรามองกรรมไปที่สิ่งของ ที่เงินทองของนอกกาย จะไปเทือนนั้น ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่ถูกต้องแต่ไม่ได้มองที่ผลของมัน คือความดี ความชั่ว อันมีอยู่แล้วในกรรมนั้น ซึ่งจิตใจเราสัมผัสได้ทุกครั้งที่เราทำกรรม”^๘

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) อธิบายว่า กรรม แปลว่า การกระทำกรรมนี้เป็นคำกลาง ๆ ถ้าหากว่าเป็นการกระทำดี ท่านเรียกว่า กุศลกรรม ถ้าหากว่าเป็นการกระทำชั่วท่านเรียกว่า อकुศลกรรม^๙ พระราชสุทธินาถมงคล (จรัญ ฐิตธมฺโม) กล่าวไว้ว่า กัมมสัทธา เชื่อในเรื่องกรรมเชื่อว่ากรรมมีจริง หลักกรรมที่เราทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีจริง^{๑๐}

แสง จันทรงาม อธิบายว่า กรรม แปลว่า การกระทำ (action) ที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความตั้งใจ (volition) อันมีกิเลสเป็นแรงผลักดัน ฉะนั้น กรรมที่สมบูรณ์จะต้องมีตัวประกอบกรรม ๓ เสมอ คือ มีกิเลสเป็นแรงกระตุ้น มีความตั้งใจหรือเจตนา มีการกระทำหรือ การเคลื่อนไหว^{๑๑}

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า “กฎแห่งกรรม” ไว้ว่า คือ การกระทำ, การงาน, กิจ, เป็นการดีก็ได้ ชั่วก็ได้^{๑๒} จากความหมายที่กล่าวมานี้เราสามารถสังเกตได้ ดังนี้

๑) เมื่อมองให้ถึงตัวแท้ของตัวกรรม เป็นการมองตรงตัวหรือเฉพาะตัวกรรมก็คือ เจตนา อันหมายถึงเจตน์จำนง ความจงใจ การเลือกคัดตัดสินใจหมายที่จะกระทำซึ่งเจตนาหรือเจตน์จำนงนี้เป็นตัวนำ บังชี้ และกำหนดทิศทางแห่งการกระทำทั้งหมดของมนุษย์

^๘ พุทธทาสภิกขุ, กรรมและการอยู่เหนือกรรม, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐.

^๙ พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) , กฎแห่งกรรม, (กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^{๑๐} พระราชสุทธินาถมงคล (จรัญ ฐิตธมฺโม), กฎแห่งกรรมธรรมปฏิบัติ, เล่ม ๑๐ , (กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๖๔.

^{๑๑} แสง จันทรงาม, พุทธศาสนวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊ค, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๒.

^{๑๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๖), หน้า ๑๘.

๒) ในกระบวนการแห่งชีวิต จะเห็นกรรมในแง่ตัวประกอบซึ่งมีส่วนร่วมอยู่ด้วยซึ่งกรรมนั้นจะเป็นตัวที่ปรุงแต่งโครงสร้างและวิถีที่จะดำเนินไปของชีวิต กรรมในลักษณะอย่างนี้จึงตรงกับคำว่าสังขาร ในกระบวนการของปัจจุสมุปบาทที่แปลว่า สภาพที่ปรุงแต่งจิต

๓) ในแง่ชีวิตที่สำเร็จรูปแล้ว กรรมนี้หมายถึงการกระทำการพูด การคิด ที่เป็นไปแล้วบุคคลผู้นั้นจะต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับผลเป็นส่วนตัว ไม่ว่าจะมองแคบ ๆ เฉพาะเวลา เฉพาะหน้าที่ตาม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายธรรม ๒ ประการนี้เป็นเหตุให้เดือดร้อน สองประการคืออะไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มิได้ทำความดีงามไว้ มิได้ทำกุศล มิได้ทำบุญซึ่งเป็นเครื่องต่อต้านความชลาตกลัวไว้ ทำแต่บาป ทำแต่กรรมหยาบช้า ทำแต่กรรมร้ายกาจ เขาย่อมเดือดร้อนว่า เราไม่ได้ทำความดีงาม ดังนี้บ้าง ว่าเราได้ทำบาปไว้ดังนี้บ้าง”^{๑๓}

๔) เมื่อมองในแง่กิจกรรมของมนุษย์ ได้แก่ กรรมในความหมายของการประกอบอาชีพ การงาน การดำเนินชีวิตและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากเจตน์จำนง การคิดปรุงแต่งสร้างสรรค์ ซึ่งทำให้เกิดความเป็นไปในสังคมมนุษย์อย่างที่เป็นที่เห็นกันอยู่

สรุปว่า กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา กระบวนการให้ผลของกรรม หรือผลที่เกิดจากการกระทำดังนั้น กรรมและกฎแห่งกรรมจึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะเมื่อมีการกระทำคือกรรม ย่อมมีผลแห่งการกระทำด้วย ตามหลักกรรมหรือกฎแห่งกรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นสัจธรรมความจริงสูงสุด ซึ่งมีเพียงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียวที่ทรงค้นพบสัจธรรมความจริงแล้วทรงนำมาแสดงเปิดเผยให้แก่เวไนยสัตว์ กฎแห่งกรรมจึงเป็นกฎที่ไม่มีผู้ใดสามารถตัด หรือแก้ไขได้ ตัวของผู้กระทำเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้นด้วยตนเอง

๒.๒.๒ ประเภทของกรรม

กรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา คือ การกระทำที่ทำได้ด้วยเจตนา อันมีพื้นฐานมาจากกิเลสแสดงออกทางกาย วาจา ทางใจ มีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ส่งผลต่อผู้กระทำความกรรม สาเหตุแห่งกรรมเกิดจากผัสสะซึ่งเริ่มต้นที่ใจเกิดการนึกคิดเรียกว่ามโนกรรม ส่งผลให้ผู้กระทำกรรมต่อทางกายเรียกว่ากายกรรม และทางวาจาเรียกว่าวจีกรรม พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง

^{๑๓} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๐๘-๙/๒๔๘-๙.

เรื่องกรรมและความดับของกรรม โดยตรัสแบ่งประเภทของกรรมตามช่วงเวลาที่เกิดขึ้นในกัมมนิโรธสูตร^{๑๔} ดังนี้

๑. กรรมเก่า คือ จักขุ (ตา) โสตะ (หู) ฆานะ (จมูก) ชิวหา (ลิ้น) กาย (กาย) มน (ใจ) อันบัณฑิตเห็นว่าเป็นกรรมเก่า อันปัจจัยทั้งหลายปรุงแต่งแล้ว สำเร็จด้วยเจตนา เป็นที่ตั้งแห่งเวทนา

๒. กรรมใหม่ คือ กรรมที่บุคคลทำด้วยกาย วาจา ใจ ในปัจจุบัน

๑) กรรม ๒

กรรมในทางพระพุทธศาสนาจะหมายถึง การกระทำด้วยเจตนา ซึ่งเจตนาในที่นี้ก็คือ กิเลส คือทุกครั้งที่เราทำอะไรลงไปด้วยกิเลสจะเรียกว่าเป็นกรรมทั้งสิ้น และจะมีผลเรียกว่า วิบาก โดยกรรมนี้ก็มีอยู่ ๒ ประเภท อันได้แก่

๑. กรรมชั่ว คือการกระทำชั่ว ที่อาจเกิดขึ้นทางกาย หรือวาจา หรือใจก็ได้ ซึ่งได้แก่การเบียดเบียนชีวิต ทรัพย์สิน และกามารมณ์ของผู้อื่น การพูดโกหก พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพื่อจ้อไร้สาระ ความคิดโลภ ความคิดโกรธ และการมีความเห็นผิด (เช่น เห็นว่าทำดีไม่ได้ดี แต่ทำชั่วกลับได้ดี เป็นต้น)

๒. กรรมดี คือการกระทำดี ที่อาจเกิดขึ้นได้ทางกาย หรือวาจา หรือใจก็ได้ อย่างเช่นการมีศีล, การช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์หรือมีความสุขด้วยการให้ทรัพย์สินหรือสิ่งของบ้าง ให้ความรู้บ้าง ให้ธรรมะบ้าง ให้โอกาสบ้าง ให้อภัยบ้าง, หรือการเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ครูอาจารย์, การเลี้ยงดูบิดามารดาให้เป็นสุข, การทำหน้าที่การงานที่สุจริต, และการปฏิบัติต่อคนรอบข้างอย่างถูกต้อง เป็นต้น

กรรม ๒ อีกอย่างหนึ่ง คือ กรรมที่หมายถึงกระทำโดยสมบูรณ์ แปลว่า การกระทำโดยเจตนาคือจงใจกระทำการกระทำแบ่งออกเป็น ๓ ทาง ได้แก่ การกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ ทุกอย่างที่เกิดจากความตั้งใจของผู้กระทำถือว่าเป็นกรรมทั้งสิ้น ซึ่งแบ่ง

กรรมออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ

๑. กุศลกรรม หมายถึง กรรมฝ่ายดี เป็นการกระทำที่ดีงาม เกิดบุญกุศล ไม่ผิดศีล ไม่ผิดธรรม ไม่ทำให้จิตสกปรกเศร้า หรืออาจเรียกว่า กุศลเจตนา เพราะตั้งใจทำดี ทางที่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่จัดเป็นกรรมดี หรือที่เรียกว่า กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ สามารถแบ่งออกตามทวารที่เกิดขึ้นทางกาย ทางวาจา และทางใจ ได้ดังนี้

กายกรรม หรือ กายทวาร หมายถึง กรรมดีทางกาย เมื่อการกระทำทางกายดีจึงเรียกว่า กายสุจริต มี ๓ ประการ คือ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ที่ยังมีชีวิต

^{๑๔} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๔๖/๑๗๙, ส.สพ.อ. (ไทย) ๒๘/๒๒๗/๒๗๕.

๒. อทินนาทานา เวรมณี จตเว่นจากการลักขโมยของที่ผู้อื่นไม่ให้

๓. กาเมสุมิฉาจารา เวรมณี จตเว่นจากการประพฤติดิฉินในกาม

วชิกรรม หรือวชิทวาร หมายถึง กรรมดีทางวาจาที่ได้รับการไตร่ตรองด้วยปัญญา ก่อนที่จะเปล่งคำพูดออกมา เมื่อการกระทำทางวาจาดีจึงเรียกว่า วชิสุจิริต มี ๔ ประการ คือ

๑. มุสาวาทา เวรมณี จตเว่นจากการพูดเท็จ คือ พูดโกหก หลอกลวงต้มตุ๋น เป็นต้น

๒. ปิสุณาย วาจาเย เวรมณี จตเว่นจากการพูดส่อเสียด คือ คำพูดทำให้สูญเสียความเป็นที่รักใคร่ปรองดองกัน เช่น ยุยงให้แตกแยก เหน็บแนม กระแทบกระเทียบเสียดแทง คำสบประมาท พูดลับหลัง เป็นต้น เหล่านี้เป็นคำพูดทำให้เกิดทริฎฐิมานะซึ่งตึงตั่น มุ่งเอาชนะกันและกัน

๓. ผรุสสาย วาจาเย เวรมณี จตเว่นจากการพูดคำหยาบคาย คือ พูดคำชนิดที่ค่อนข้างอดคำหยาบคาย คำเผ็ดร้อน คำเหน็บแนมให้เจ็บใจ เหล่านี้ทำให้ผู้อื่นโกรธเคืองไม่ทำให้จิตตั้งมั่น

๔. สัมผัสปปลาปะ เวรมณี จตเว่นจากการพูดเพ้อเจ้อ คือ ขอบพูดไม่ถูกเวลา ขอบพูดหยอกล้อ ขอบพูดไร้ประโยชน์ ขอบพูดไม่เป็นธรรม ขอบพูดไม่เป็นวินัย เป็นผู้พูดไม่มีหลักฐาน ไม่เป็นเวลา ไม่มีที่อ้างอิง ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

มโนกรรม หรือมโนทวาร หมายถึง การกระทำทางใจ เมื่อการกระทำทางใจดีจึงเรียกว่า มโนสุจิริต มี ๓ ประการ คือ

๑. อนภิชมา ไม่คิดเพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของผู้อื่น

๒. อัพยาบาท ไม่คิดปองร้ายเบียดเบียนผู้อื่น

๓. สัมมาทิฎฐิ คิดถูกเห็นถูก

๒. อกุศลกรรม หรือกรรมฝ่ายชั่ว หมายถึง การกระทำที่ผิดศีล ผิดธรรม เกิดบาปอกุศล ทำให้จิตเศร้าหมอง หรืออาจเรียกว่า อกุศลเจตนา เพราะตั้งใจทำชั่ว ทางที่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่จัดเป็นกรรมชั่ว หรือที่เรียกว่า อกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ สามารถแบ่งออกตามทวารที่เกิดขึ้นทางกาย ทางวาจา และทางใจ ได้ดังนี้

กายกรรม หรือกายทวาร หมายถึง การกระทำทางกาย เมื่อการกระทำทางกายชั่ว จึงเรียกว่า กายทุจิริต มี ๓ ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

๑. ปาณาติบาต การจงใจฆ่าสัตว์ที่ยังมีชีวิต

๒. อทินนาทาน การจงใจลักขโมยของที่ผู้อื่นไม่ให้

๓. กาเมสุมิฉาจารา การจงใจประพฤติดิฉินในกาม

วชิกรรม หรือวชิทวาร หมายถึง การกระทำทางคำพูดที่ขาดการไตร่ตรองด้วยปัญญา เมื่อการกระทำทางวาจาชั่ว จึงเรียกว่า วชิทุจิริต มี ๔ ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

๑. มุสาวาท การจงใจพูดเท็จ คือ พูดโกหก หลอกลวง ต้มตุ๋น เป็นต้น

๒. ปิสุณาวาจา การจงใจพูดส่อเสียด คือ คำพูดทำให้สูญเสียความเป็นที่รักใคร่ปรองดองกัน เช่น ยุยงให้แตกแยก เหน็บแนม กระทบกระเทียบเสียดแทง คำสบประมาท พูดลับหลัง เป็นต้น เหล่านี้เป็นคำพูดทำให้เกิดทริภุญฐานะซึ่งดีชิงเด่น มุ่งเอาชนะกันและกัน

๓. ผรุสวาจา การจงใจพูดคำหยาบคาย คือ พูดคำชนิดที่ค่อนข้างอด คำหยาบคาย คำเผ็ดร้อน คำเหน็บแนมให้เจ็บใจ เหล่านี้ทำให้ผู้อื่นโกรธเคืองไม่ทำให้จิตตั้งมั่น

๔. สัมผัสปลापละ การจงใจพูดเพ้อเจ้อ คือ ชอบพูดไม่ถูกเวลา ชอบพูดหยอกล้อ ชอบพูดไร้ประโยชน์ ชอบพูดไม่เป็นธรรม ชอบพูดไม่เป็นวินัย เป็นผู้พูดไม่มีหลักฐาน ไม่เป็นเวลา ไม่มีที่อ้างอิง ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

มโนกรรม หรือมโนทวาร หมายถึง การกระทำทางใจ เมื่อการกระทำทางใจชั่วจึงเรียกว่า มโนทุจริต มี ๓ ประการ คือ

๑. อภิชฌา คิดเพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของผู้อื่น

๒. พยาบาท คิดปองร้ายเบียดเบียนผู้อื่น

๓. มิจฉาทิฐิ คิดผิดเห็นผิด

คนส่วนมากเข้าใจว่ากรรมคือการกระทำ ความเข้าใจนี้ไม่ผิด แต่เป็นความเข้าใจที่ยังไม่รัดกุมและถูกต้องทั้งหมด เพราะมีการกระทำบางอย่างที่ไม่นับว่าเป็นกรรม กรรมแท้จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ ๒ ประการ คือ ผู้ทำมีเจตนา และการกระทำนั้นจะต้องให้ผลเป็นบุญหรือเป็นบาป ที่ว่าผู้ทำมีเจตนา มีหลักการที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน นิพเพธิกปริยายสูตร ฉกกนิบาต อังคุตตรนิกายว่า

“เจตนาหิ ภิกขเว กมมํ วทามิ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่าเจตนาเป็นกรรม”

เจตนาได้แก่ความตั้งใจหรือความรู้ ซึ่งสามารถแบ่งตามเจตนาไว้เป็น ๓ อย่าง^{๑๕} คือ

๑. บุรพเจตนา เจตนาก่อนทำ

๒. มุญจนเจตนา เจตนาในเวลาทำ

๓. อปรปรเจตนา เจตนาเมื่อได้ทำไปแล้ว

การกระทำโดยมีเจตนาเกิดขึ้นในตอนใดตอนหนึ่งถือว่าเป็นกรรมทั้งสิ้น ส่วนการกระทำที่ไม่มีเจตนา คือใจไม่ได้สั่งให้ทำ ไม่จัดว่าเป็นกรรม เช่นคนเจ็บซึ่งมีไข้สูง เกิดเพ้อคลั่ง แม้จะพูดคำหยาบออกมา เอามือหรือเท้าไปถูกใครเข้าก็ไม่ใช่กรรม ในทางวินัยก็ยกเว้นให้พระที่วิกลจริตซึ่งล่วงเกินสิกขาวิสัยไม่ต้องอาบัติ ทั้งนี้ก็โดยหลักเกณฑ์ที่ว่า ถ้าผู้ทำไม่มีเจตนา กระทำแล้วการกระทำนั้นก็ไม่เป็นกรรม

^{๑๕} อก.ฉก (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

๒) กรรมดำ กรรมขาว

องค์สมเด็จพระพุทธเจ้ายังได้ตรัสถึงกรรม ๔^{๑๖} ไว้ในพระสูตรต่าง ๆ หลายพระสูตรด้วยกัน เช่น สังคีตสูตร กุกกุโรวาทสูตร^{๑๗} และในหมวดกรรมวรรค^{๑๘} สรุปได้ว่า กรรม ๔ มีดังนี้

๑. กรรมดำ มีวิบากดำ ได้แก่ บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกาย วาจา ใจ อันมีความเบียดเบียนบุคคลอื่น ย่อมได้เสวยเวทนาที่มีความเบียดเบียน เป็นทุกข์โดยส่วนเดียว เช่น เป็นผู้ฆ่ามารดา ฆ่าบิดา ฆ่าพระอรหันต์ มีจิตประทุษร้ายต่อพระตถาคต ยังพระโลหิตให้ห้อขึ้น ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุตเท็จ ตีมน้ำเมา และกรรมดำ คือ กรรมชั่วให้ผลชั่ว หมายถึง กรรมชั่วที่บุคคลทำทางกาย วาจา ใจ ที่เป็นอกุศลกรรมบถ ๑๐ เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้ผู้กระทำได้รับความทุกข์ ฝ่ายเดียวเหมือนสัตว์นรกที่ได้รับโทษทัณฑ์

๒. กรรมขาว มีวิบากขาว ได้แก่ บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกาย วาจา ใจ อันไม่มีความเบียดเบียนบุคคลอื่น ย่อมได้เสวยเวทนาที่ไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุขโดยส่วนเดียว เช่น เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤติผิดในกาม จากการพุตเท็จ จากการพูดส่อเสียด จากการพูดคำหยาบ จากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่มากไปด้วยความเพ่งเล็งอยากได้ มีจิตไม่พยาบาท มีความเห็นชอบ และกรรมขาว คือ กรรมดี ให้ผลดี หมายถึง กรรมดีที่บุคคลกระทำทางกาย วาจา ใจ ที่เป็นกุศลกรรมบถ ๑๐ มีผลไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้ผู้ที่ได้รับมีแต่ความสุขฝ่ายเดียว เหมือนอยู่บนสวรรค์ชั้นสุกสิณห์

๓. กรรมทั้งดำและขาว ได้แก่ บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกาย วาจา ใจ อันมีความเบียดเบียนบุคคลอื่นบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบุคคลอื่นบ้าง ย่อมได้เสวยเวทนาที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง มีทั้งสุขและทั้งทุกข์ระคนกัน และกรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว คือ กรรมทั้งชั่วและทั้งดี ให้ผลทั้งชั่วและดี หมายถึง การที่บุคคลกระทำทั้งกรรมชั่วและกรรมดี ทางกาย วาจา ใจ มีผลเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้ผู้ได้รับมีทั้งความทุกข์และความสุข สลับกัน เหมือนมนุษย์ เทวดาบางจำพวก และวินิปาติกา^{๑๙}

๔. กรรมไม่ดำไม่ขาว ได้แก่ เจตนาใดเพื่อละกรรมดำอันมีวิบากดำ เจตนาใดเพื่อละกรรมขาวอันมีวิบากขาว และเจตนาใดเพื่อละกรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาว ย่อมเป็นไปเพื่อ

^{๑๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑.

^{๑๗} ๑๗ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๗๘/๗๕.

^{๑๘} อง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๓๒-๒๓๘, ๓๔๕-๓๕๕.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๘๘.

ความสิ้นกรรม และกรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม คือ กรรมไม่ชั่วและกรรมไม่ดี มีผลทั้งไม่ชั่วและไม่ดี เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม หมายถึง การที่บุคคลมี เจตนาละกรรมทั้ง ๓ ดังกล่าวข้างต้น โดยปฏิบัติตามหลักกรรมโพชฌงค์ ๗ หรือมรรคมรรค ๘

๒.๓ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๓.๑ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่ประกอบไปด้วยปัญญาและเหตุผล แต่ศรัทธาหรือความเชื่อสิ่งที่อยู่ในความนึกคิดของมนุษย์ และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่แสดงออก ศรัทธาหรือความเชื่อจะเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่าง ๆ อันจะนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจไว้ ดังนั้น ศรัทธาหรือความเชื่อ จึงมีอิทธิพลต่อการกำหนดวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลและสังคม ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาถือว่า กฎแห่งกรรมเป็นหลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง และได้ให้ความหมายของคำว่า “กฎแห่งกรรม” หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาคือทำด้วยความตั้งใจ หรือตั้งใจทำ ไม่ว่าจะเป็นการทำดีหรือทำชั่วก็ตาม การกระทำที่ดีเรียกว่า “กรรมดี” การกระทำที่ชั่วเรียกว่า “กรรมชั่ว” ดังที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสถึงเรื่องของกฎแห่งกรรมไว้ว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กัมมํ วทามิ ภิกขุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม”^{๒๐} และกฎแห่งกรรมยังหมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือความตั้งใจ ส่วนความหมายของกฎแห่งกรรมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของสังขธรรม คือหลักความจริงตามธรรมชาติที่ว่า สิ่งทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ วัตถุ ทั้งที่เป็นรูปธรรมมองเห็นได้ สัมผัสได้ หรือเป็นนามธรรม เช่น เรื่องของจิตใจ อันเป็นธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งขึ้น (สังขตธรรม) สรรพสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ล้วนเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย เป็นเรื่องของปัจจัยสัมพันธ์ ธรรมดาที่ว่านี้ เป็นการมองด้วยสายตาของมนุษย์ เรียกว่า “กฎธรรมชาติ” เรียกในภาษาบาลีว่า “นิยาม” แปลว่ากำหนดอันแน่นอน แนวทางหรือวิธีอันแน่นอน หรือความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอน และการที่จะเรียกว่าเป็นกรรมสมบูรณ์นั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๔ อย่างคือ

๑. มีกิเลสเป็นแรงกระตุ้นหรือเป็นแรงผลักดัน กิเลส แปลว่า ความเศร้าหมองในจิตใจ หรือเครื่องเศร้าหมองแห่งจิต กิเลสอันเป็นต้นเค้าแห่งความชั่ว เรียกว่า “อกุศลมูล” ได้แก่ ความโลภ (โลภะ) ความโกรธ (โทสะ) และความหลง (โมหะ) และกิเลสที่เป็นต้นเค้าแห่งความดีเรียกว่า “กุศลมูล” ได้แก่ ความไม่โลภ (อโลภะ) ความไม่โกรธ ไม่ประทุษร้าย (อโทสะ) และความไม่หลงผิด (อโมหะ) กิเลสเหล่านี้มีอยู่ในชั้นธันดานของสัตว์โลกที่ยังเป็นปุถุชน และเหี้ยมลอให้เกิดกิเลส ก็

^{๒๐} อภ. ฌก. (บาลี) ๒๒/๓๓๔/๔๖๔, อภ. ฌก. (ไทย) ๒๒/๓๓๔/๔๒๒.

คือ เบญจกามคุณ (กามคุณ ๕) คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส กรรมหรือการกระทำก็อาศัยกิเลสเหล่านี้เป็นแรงกระตุ้นหรือผลักดัน

๒. มีเจตนาหรือความตั้งใจ เจตนา ก็คือ การตั้งใจหรือจงใจ เป็นปัจจัยอันหนึ่งของจิต กรรมคือ การกระทำหรือเม리트พันธุ์ ผลของการกระทำหรือผลที่เกิดขึ้น เรียกว่า “กรรมวิบาก” (ผลของกรรม) เจตนาต่างๆ นั้นอาจเป็นไปได้ทั้งในด้านดีและในด้านเลว ดังนั้นการกระทำอาจเป็นไปได้ทั้งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับว่าผลของการกระทำนั้น ๆ มีเหตุปัจจัยเป็นอย่างไร การเกี่ยวโยงต่อเนื่องอันไม่จบสิ้นของการกระทำและผลของการกระทำเหตุปัจจัยกับผลหรือเม리트พันธุ์กับผลไม้อะไรนั้นได้เกิดต่อเนื่องกันไปอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาแห่งปรากฏการณ์ของร่างกาย และจิตใจของสภาพที่เป็นอยู่ มีอยู่

๓. การกระทำหรือการเคลื่อนไหว เมื่อมีเจตนาเกิดขึ้นแล้วคนเราก็จะมีการกระทำไปตามเจตนา หรือความมุ่งหมายนั้นโดยอาศัยเครื่องมือ คือ กาย วาจา และใจ และเมื่อเกิดการกระทำแล้วมันก็จะผลิตผลออกมา เรียกว่า ผลกรรม ผลของการกระทำทั้งหลายย่อมจะทำให้เกิดความต้องการ และความทะยานอยากขึ้นอีก จึงกลายเป็นวงเวียนหรือวงจรชีวิต เรียกว่า “วัฏฏะ ๓ ” ได้แก่ กิเลส กรรม และวิบาก

๔. ผลสำเร็จ หมายถึง การกระทำนั้นเกิดผลสำเร็จตามเจตนา (ความตั้งใจหรือความมุ่งหมาย) ที่ตั้งไว้ทุกประการ เช่น ตั้งใจจะฆ่าเขาให้ตายและก็สามารถฆ่าเขาตายได้สำเร็จเป็นต้น

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า การกระทำที่สมบูรณ์หรือการกระทำที่จะเรียกว่าเป็นกรรมที่สมบูรณ์นั้น ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๔ อย่าง ดังกล่าวข้างต้นนั้น พระพุทธเจ้า จึงทรงเน้นว่า การกระทำที่มีเจตนาจึงจะเรียกว่าเป็น “กรรม” ตามคลองธรรม จัดเป็นมโนสุจริต

อาจจะกล่าวถึงสาเหตุแห่งการเกิดกรรมได้ว่า กิเลสที่มีอยู่ประจำใจตลอดเวลา คือ อวิชชา กิเลสอื่น ๆ ในเวลาจิตใจปกติ อาจกล่าวได้ว่าไม่มี หรือยังไม่เกิดขึ้น ต่อเมื่อมีสิ่งเร้าใจถึงเกิดขึ้น สิ่งเร้าที่ทำให้เกิดกิเลสก็คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ธรรมารมณ์ ที่ผ่านเข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั่นเอง ถ้าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดี น่าใคร่ น่าพอใจ กิเลสฝ่ายสร้างสรรค์ก็เกิดขึ้น ถ้าสิ่งเร้าไม่ดี ไม่น่าพอใจ กิเลสฝ่ายทำลายจะเกิดขึ้น การที่คนหลงพอใจและไม่พอใจต่อสิ่งเร้า ก็เพราะกิเลสประเภทสนับสนุนนั่นเอง กิเลสทุกประเภทเมื่อเกิดขึ้น จะทำให้ใจกระเพื่อม ทำให้จิตใจมีพลังงานส่วนเกินขึ้น ฉะนั้น กิเลสจึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดกรรม

เรื่องกฎแห่งกรรม พระองค์ได้ทรงสั่งสอนพุทธบริษัทเป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนา เพราะหากใครกระทำผิดกฎแห่งกรรมแล้ว จะมีผลต่อการดำเนินชีวิต จะต้องได้รับความทุกข์สิ้น

กาลนานทั้งในปัจจุบันและอนาคต หลักกรรมที่พระองค์นำมาสั่งสอนมีปรากฏอยู่หลายแห่งในพระไตรปิฎก แต่ที่จะนามากล่าวนี้อยู่ใน เวณสาชชาดก^{๒๑} ความว่า

“ยานิ กโรติ ปุริโส ตานิ อตตนิ ปสสติ
 กลยาณการี กลยาณํ ปาปการี จ ปापํ
 ยาทิสํ วปะเต พิชํ ตาทิสํ รุหเต พลํ
 บุคคลทำกรรมใด ย่อมมองเห็นกรรมนั้นในตน
 ผู้ทำกรรมดีย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้ผลชั่ว
 บุคคลหว่านพืชเช่นใด ผลย่อมงอกขึ้นเช่นนั้น”

จากพุทธพจน์นี้ สามารถสรุปหลักกรรมที่ตรงไปตรงมา โดยที่ไม่ต้องตีความแต่อย่างไรรว่าการกระทำใดๆ ในโลกนี้ ที่ไม่ให้ผลนั้นย่อมไม่มี ไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วล้วนให้ผลทั้งสิ้น ใครทำดีก็จะได้ผลดี ใครทำชั่วก็จะได้ผลชั่ว เหมือนการหว่านพืชลงในดิน พืชนั้นย่อมเจริญเติบโตให้ดอกออกผล หากเราปลูกมะม่วงผลออกมากก็ต้องเป็นมะม่วง จะให้เป็นมังคุดก็คงเป็นไปได้ และส่วนมากคนทั่วไปจะเรียกหลักกรรมด้วยประโยคที่สั้นกระชับว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

พระพุทธศาสนาสอนหลักความจริงที่ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง มีชีวิตและไม่มีชีวิตล้วนเป็นไปตามธรรมชาติแห่งเหตุปัจจัย ที่เรียกกันว่า กฎแห่งธรรมชาติ หรือนิยาม อันหมายถึง ความเป็นระเบียบ มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวอยู่แล้วในธรรมชาติ ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นลอย ๆ โดยไม่มีที่มาและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งอื่นทุกอย่างล้วนเป็นเหตุ-ผลกันตามหลักของอิทัปปิจจยตา ที่กล่าวว่า “สรรพสิ่งล้วนอิงอาศัยกันและกัน ในฐานะสิ่งหนึ่งเป็นสาเหตุและสิ่งหนึ่งเป็นผล”

กรรม ก็จัดว่าเป็นกฎอย่างหนึ่ง เรามักจะเรียกว่า “กฎแห่งกรรม” หากเรียกเป็นวิชาการก็เรียกว่า “กรรมนิยาม” กรรมนิยามแปลว่ากฎแห่งกรรม เป็นกฎเกณฑ์แห่งเหตุและผลเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ ตามหลักพระพุทธศาสนา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แสดงกฎธรรมชาติหรือนิยามไว้ ๕ ประการ ซึ่งกฎแห่งกรรมหรือกรรมนิยามก็เป็นนิยามหนึ่งเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่างๆ ของธรรมชาติแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ ในนิยาม ๕ คือ

๑. อุตุนิยาม กฎธรรมชาติฟ้าอากาศ ฤดูกาลต่างๆ อันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์ โดยมุ่งเอาความผันแปรที่เนื่องด้วยความร้อนหรืออุณหภูมิจน เช่น ฝนตกฟ้าร้อง อากาศร้อน หนาว

^{๒๑} ขุ.ชา.ปญจก. (ไทย) ๒๗/๑๕/๒๐๑

ดอกไม้ใบไม้บางชนิดกลางวันบานกลางคืนหุบ หรือการที่สรรพสิ่งทั้งหลายผุพังเน่าเปื่อยลงไป เป็นต้น

๒. พืชนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพืชพันธุ์หรือที่เรียกว่าพันธุกรรม เช่นหลักความจริงที่ว่า พืชชนิดใดก็ให้ผลชนิดนั้น ปลูग्มะนาวก็เกิดเป็นต้นมะนาว ปลูग्มะม่วงก็เป็นต้นมะม่วง ปลูग्พืชชนิดใดก็ออกผล ออกต้นเป็นพืชชนิดนั้น

๓. จิตตนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น เมื่อมีสิ่งเร้า (อารมณ์) มากระทบประสาท จะเกิดการรับรู้ขึ้น คือจิตออกมารับอารมณ์ จิตจะทำงานอย่างไร และดำเนินไปเป็นขั้นตอนเช่นไร ตามกฎแห่งการทำงานของจิต

๔. กรรมนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ อันเป็นกฎเกณฑ์แห่งเหตุและผล ได้แก่กระบวนการก่อการกระทำหรือเรียกให้ชัดลงไปว่า กระบวนการแห่งเจตจำนง หรือความคิดปรุงแต่งสร้างสรรค์ต่างๆ และการให้ผลของการกระทำหรือผลที่สืบเนื่องจากการกระทำ อันสมพร้อมสอดคล้องกัน กฎแห่งกรรม จึงเป็นกฎแห่งเหตุและผล หรือกฎธรรมชาติที่เรียกว่ากรรมนิยาม^{๒๒} เช่น ทำกรรมดีย่อมมีผลดี ทำกรรมชั่วย่อมมีผลชั่ว หรือที่เรียกกันติดปากทั่วไปว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

๕. ธรรมนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันแห่งสิ่งทั้งหลาย อันเป็นกำหนดแห่งธรรมตา หรือความเป็นไปอันแน่นอนโดยธรรมตาเช่น สิ่งทั้งหลายเมื่อมีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วย่อมดับไปเป็นธรรมตา^{๒๓}

กรรมในพระพุทธศาสนามีขอบเขตที่ครอบคลุมกว่า นั้นหมายความว่า กรรมในศาสนาอื่นก็จะกล่าวเฉพาะว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วแค่นั้นเอง แต่พระพุทธศาสนากล่าวมากกว่านั้น คือนอกจากจะกล่าวว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วแล้ว ยังกล่าวถึงการทำให้สิ้นกรรมนั้นด้วย นี่คือจุดที่มีความแตกต่างจากศาสนาอื่น ดังนั้นเราจะทำการศึกษาในขอบเขตของกรรม ๓ ลักษณะคือ กฎแห่งกรรม กรรม และกัมมัคขัย หรือความสิ้นไปแห่งกรรม หรือเราอาจจะแยกเป็น ๒ ระดับก็ได้ คือกรรมในระดับศีลธรรมกับกรรมในระดับสัจธรรม กรรมในชั้นศีลธรรม เป็นกรรมที่เกี่ยวกับโลกหรือเนื่องด้วยโลก ซึ่งอยู่ในกฎเกณฑ์ของกฎธรรมชาติหรือที่เรียกโดยภาษาทางธรรมว่าธรรมนิยาม ทั้งนี้เพราะว่ากรรมหรือการกระทำต้องเนื่องด้วยสิ่งอื่นเกิดขึ้น และอาศัยสิ่งอื่นให้เป็นไป ดังมีพุทธพจน์ที่ทรงตรัสเรื่องการเกิดและการดับแห่งกรรมไว้ในนิพเพธิกสูตรตอนหนึ่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะ

^{๒๒} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๒.

^{๒๓} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๖.

อาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำความกรรมด้วยกาย วาจา ใจ เหตุเกิดแห่งกรรม เป็นอย่างไร คือ ผัสสะเป็นเหตุเกิดแห่งกรรม”^{๒๔} ซึ่งจากพุทธพจน์ จะสังเกตเห็นได้ว่า เจตนาคือตัวกรรม ซึ่งมีสาเหตุมาจากผัสสะ หรืออาการที่อายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก แล้วมีวิญญาณเข้าไปรองรับ จากนั้นก็ตรัสถึงความแตกต่างแห่งกรรมไว้อีกว่า “ความต่างกันแห่งกรรม เป็นอย่างไร คือ กรรมที่พึงเสวยในนรกก็มี กรรมที่พึงเสวยในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานก็มี กรรมที่พึงเสวยในแดนเปรตก็มี กรรมที่พึงเสวยในมนุษยโลกก็มี กรรมที่พึงเสวยในเทวโลกก็มี นี้เรียกว่า ความต่างกันแห่งกรรม” ในความแตกต่างแห่งกรรม จะกล่าวถึง การกระทำในภพภูมิต่างๆ แล้วก็ตรัสถึงผลหรือวิบากของกรรมที่แตกต่างกันว่า “วิบากกรรม เป็นอย่างไร คือ เรากล่าววิบากแห่งกรรมว่ามี ๓ ประการคือ ๑. กรรมที่พึงเสวยในปัจจุบัน ๒. กรรมที่พึงเสวยในอภัพปัตติฐาน ๓. กรรมที่พึงเสวยในอภัพปัตติฐานต่อไป นี้เรียกว่า วิบากแห่งกรรม แล้วทรงตรัสความดับและข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรมว่า ความดับแห่งกรรม เป็นอย่างไร คือ เพราะผัสสะดับ กรรมจึงดับ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรมได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ

๒.๓.๒ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในพระไตรปิฎก

ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เป็นความเชื่อที่ผ่านการกลั่นกรองแล้วจากปัญญา โดยความเชื่อที่ปราศจากสติปัญญาก็ดี ความเชื่อตามคนอื่นว่าก็ดี ไม่จัดเป็น ศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องศรัทธาไว้ในที่ใด สอนไว้ในธรรมบทไหนก็ตามที่ พระองค์จะทรงสอนเรื่องของปัญญาไว้ในที่นั้น ๆ ด้วยเสมอ ความหมายในพระไตรปิฎกได้อธิบายหลักของศรัทธา และหลักของกรรมในพระพุทธศาสนาให้เข้าใจชัดเจนขึ้น และน่าจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ตรงกันข้ามหรือเพื่อลบล้างพวกมิจฉาทิฎฐิ ผู้ไม่มีศรัทธา พวกมิจฉาทิฎฐิ ๓ ประเภท คือ

๑. อภิรยทิฎฐิ เห็นว่าไม่เป็นอันทำ พวกนี้ค้านกรรม
๒. นัตถิกทิฎฐิ เห็นว่าขาดสูญ พวกนี้ค้านผลของกรรม
๓. อเหตุกทิฎฐิ เห็นว่าไม่มีเหตุ พวกนี้ค้านทั้ง ๒ อย่าง คือ ทั้งกรรมและผลของกรรม

พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องกัมมสัทธา - เชื่อกรรม ก็เพื่อให้ตรงกันข้ามกับพวก อภิรยทิฎฐิ คือ พวกไม่เชื่อกรรม วิปากสัทธา - เชื่อผลของกรรม ก็เพื่อให้ตรงกันข้ามกับพวกนัตถิกทิฎฐิ คือ พวกไม่เชื่อผลของกรรม กัมมัสสทสัทธา - เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตน ก็เพื่อให้ตรงกันข้ามกับพวกอเหตุกทิฎฐิ คือ พวกปฏิเสธหมดทั้งเหตุทั้งผล คือทั้งกรรมและผลของกรรม เพราะพวกนี้เชื่อว่าคนจะชั่วก็ชั่วเอง คนจะดีก็ดีเอง ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย

^{๒๔} อก.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แก่ชาว “กาลามะ” ที่แคว้นโกศล ถึงความเชื่อที่อาจจะทำให้เกิดพลาตได้ ๑๐ ประการ ดังนี้ ดูก่อนกาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย พึง

๑. อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินแล้ว
๒. อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่สืบ ๆ กันมา
๓. อย่าได้ยึดถือโดยตื่นข่าวว่า “ได้ยินว่าอย่างนี้”
๔. อย่าได้ยึดถือโดยอ้างตำรา
๕. อย่าได้ยึดถือโดยนึกเดาเอาเอง
๖. อย่าได้ยึดถือโดยคาดคะเน (อนุมาน)
๗. อย่าได้ยึดถือโดยตรึกตามอาการ
๘. อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่า ต้องกับทฤษฎีของตน
๙. อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่าผู้พูดเป็นผู้สมควรเชื่อถือได้ (เพราะอาจผิดทั้งคู่ก็ได้)
๑๐. อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนั้นเป็นครูของเรา (ครูอาจารย์ก็อาจคิดผิด

ได้)^{๒๕}

พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนต่อไปว่า ก่อนที่จะเชื่อสิ่งใด ให้ใช้ปัญญาพิจารณาว่า “ดูก่อนชาวกาลามะท่านทั้งหลาย เมื่อใดท่านรู้ได้ด้วยตัวตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล มิโทษนักปราชญ์ดีเตียน เมื่อทำแล้วย่อมให้เกิดแต่ส่วนที่ไม่เป็นประโยชน์และทุกข์ ท่านควรละธรรมเหล่านั้นเสีย, ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ไม่มีโทษ นักปราชญ์สรรเสริญ เมื่อทำแล้ว ย่อมให้เกิดประโยชน์และสุข ท่านควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่” พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ใช้ปัญญาของตนเอง

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งเหตุและผล ไม่สอนให้เชื่ออย่างมง่าย แม้จะสอนเรื่องศรัทธา - ความเชื่อ แต่ความเชื่อนั้น ต้องตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัญญา และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ได้แสดงไว้ในพระสูตรต่าง ๆ เช่น พุทธพจน์ในวาสุฏฐสูตร^{๒๖} ว่า

“บัณฑิตผู้มีปกติเห็นปฏิจาสมุปบาทผลาตในกรรมและวิบาก ย่อมเห็นกรรมตามความเป็นจริงอย่างนี้ สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม หมู่สัตว์เป็นไปตามกรรม สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นเครื่องผูกพันเปรียบเหมือนรถที่แล่นไปมีหมุดเป็นเครื่องตรึงไว้ ฉะนั้น”

หรือในจกักวัตติสูตร^{๒๗} เช่นว่า “ภิกษุทั้งหลาย โดยนัยดังนี้แล เมื่อผู้ครองแผ่นดินไม่จัดเสริมเพิ่มทรัพย์ให้แก่ชนทั้งหลายผู้ไร้ทรัพย์ ความยากจนก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อความยากจน

^{๒๕} อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๕๐๕/๒๑๒-๒๑๘.

^{๒๖} ขุ.สุ (ไทย) ๒๕/๖๕๔/๖๕๙-๖๖๐.

^{๒๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔๕/๗๗.

ถึงความแพร่หลาย การลักทรัพย์ก็ถึงความแพร่หลาย เมื่อการลักทรัพย์ถึงการแพร่หลายสัตว์ก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อสัตว์ถึงความแพร่หลาย การฆ่าฟันสังหารกัน(ปาณาติบาต) ก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อการสังหารกันถึงความแพร่หลาย การพูดเท็จก็ได้ถึงความแพร่หลาย...กามะสุมิจจา จารา...ธรรมสองอย่างคือผรุสวาทและการพูดเพ้อเจ้อ..อภิชฌา และพยาบาท...มิจฉาทิฏฐิ ก็ได้ถึงความแพร่หลาย...”

ดังพุทธพจน์ในอัครัญญสูตร^{๒๘} เช่นว่า “ ครั้นนั้นแลพวกสัตว์ที่เป็นผู้ใหญ่จึงประชุมกัน ครั้นแล้วต่างปรับทุกข์กันว่า ท่านเอ๋ย ธรรมชั่วร้ายทั้งหลายปรากฏขึ้นในหมู่สัตว์ทั้งหลายเสียแล้วหนอ อันเป็นเหตุให้การลักทรัพย์ก็ปรากฏมี การดิเียนกันก็ปรากฏมี การพูดเท็จก็ปรากฏมี การถือไม้พลองก็ปรากฏมี อย่างกระนั้นเลย พวกเราจักเลือกตั้ง (สมมติ) สัตว์ผู้หนึ่งขึ้น ให้เป็นผู้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ ให้เป็นผู้ตำหนิผู้ที่ควรตำหนิได้โดยชอบ ให้เป็นผู้ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่ได้โดยชอบ พวกเราจักแบ่งส่วนข้าวสาละให้แก่ผู้นั้น ดังนี้ ครั้นแล้ว สัตว์เหล่านั้น จึงพากันเข้าไปหา สัตว์ผู้สง่างาม น่าดูน่าชม น่าเลื่อมใส และน่าเกรงขาม ยิ่งกว่าสัตว์ทั้งหมดนั้นแล้ว แจ้งความดังนี้ว่า มาเถิด ท่านสัตว์ผู้เจริญท่านจงว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ จงตำหนิผู้ที่ควรตำหนิได้โดยชอบ จงขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่ได้โดยชอบเถิด พวกข้าพเจ้าจักแบ่งส่วนข้าวสาละให้แก่ท่าน สัตว์ผู้นั้น ได้รับคำของสัตว์เหล่านั้นแล้ว...เพราะเหตุที่เป็นผู้ซึ่งมหาชนเลือกตั้งดังนี้แล จึงเกิดถ้อยคำว่า มหาสมมติขึ้นเป็นประณม...”

จุฬกัมมวิภังคสูตร ว่าด้วยกฎแห่งกรรม^{๒๙} สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้นแล สุภมาณพโตเทยบุตร เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้วได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกัน แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ท่านพระโคตม อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์ที่เกิดเป็นมนุษย์ปรากฏเป็นคนเลว และคนดี คือ มนุษย์ทั้งหลายย่อมปรากฏว่ามีอายุสั้น มีอายุยืน มีโรคนาน มีโรคน้อย มีผิวพรรณทราม มีผิวพรรณดี มีอำนาจน้อย มีอำนาจมาก มีโกละน้อย มีโกละมาก เกิดในตระกูลต่ำ เกิดในตระกูลสูง มีปัญญาน้อย ท่านพระโคตม อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มนุษย์ทั้งหลายที่เกิดเป็นมนุษย์ปรากฏเป็นคนเลวและคนดี

^{๒๘} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๖๒-๓/๑๐๑-๒.

^{๒๙} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๘/๓๔๙-๓๕๐.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มาณพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลว และดีต่างกัน” มหากรรมวิภังคสูตร ว่าด้วยกฎแห่งกรรม^{๓๐}

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้นแล ท่านพระสมิทธิอยู่ในกระท่อมป่า ครั้นนั้น ปริพาชกชื่อโปตลิบุตรเที่ยวเดินเล่นอยู่ เข้าไปหาท่านพระสมิทธิถึงที่อยู่แล้วได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับท่านพระสมิทธิว่า

“ท่านพระสมิทธิ ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระสมณโคดมว่า กายกรรมไม่จริง วจีกรรมไม่จริง มโนกรรมเท่านั้นจริง และว่า สมบัติที่บุคคลเข้าแล้วไม่สลายเวทนาอะไรๆ นั้นก็มีอยู่”

ท่านพระสมิทธิกล่าวว่า “ท่านโปตลิบุตรท่านอย่ากล่าวอย่างนี้ อย่ากล่าวต่อพระผู้มีพระภาค การกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดีเลย เพราะพระผู้มีพระภาคมิได้ตรัสไว้อย่างนี้ว่า “กายกรรมไม่จริง วจีกรรมไม่จริง มโนกรรมเท่านั้นจริง และว่า สมบัติที่บุคคลเข้าแล้วไม่สลายเวทนาอะไรๆ นั้นก็มีอยู่”

อุกฺขลมูลสูตร ว่าด้วยรากเหง้าของอกุศล^{๓๑}

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อุกฺขลมูล(รากเหง้าของอกุศล) ๓ ประการนี้ อุกฺขลมูล ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อุกฺขลมูล คือ โลภะ(ความอยากได้)
๒. อุกฺขลมูล คือ โทสะ(ความคิดประทุษร้าย)
๓. อุกฺขลมูล คือ โมหะ(ความหลง)

โลภะ จัดเป็นอกุศลมูล กรรมที่บุคคลผู้มีโลภะ ทาทางกาย วาจา และใจจัดเป็นอกุศลกรรม แม้กรรมของบุคคลผู้มีโลภะ ถูกโลภะครอบงำ มีจิตถูกโลภะกลุ้มรุมก่อทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นด้วยเรื่องที่ไม่จริง ด้วยการเบียดเบียน จ้องจำ ทำให้เสียทรัพย์ ตีเตียนหรือขบไล่ โดยอวดอ้างว่า “เรามีกำลัง ทรงพลัง” ก็จัดเป็นอกุศลกรรม บาปอกุศลธรรมจำนวนมากเหล่านี้ที่เกิดจากโลภะ มีโลภะเป็นเหตุ มีโลภะเป็นแดนเกิด มีโลภะเป็นปัจจัยย่อมเกิดมีแก่บุคคลผู้มีโลภะนั้น ด้วยประการฉะนี้

อุกฺขลมูลสูตร ว่าด้วยผลแห่งความขยันหมั่นเพียร^{๓๒}

^{๓๐} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๕๔๘-๖๑๖/๓๓๐-๓๓๙.

^{๓๑} อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๗๐/๒๗๕.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลกบุคคล ๔ จำพวก ๑ ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลแห่งความขยันหมั่นเพียร แต่ไม่ดำรงชีพด้วยผลแห่งกรรม
 ๒. บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลแห่งกรรม แต่ไม่ดำรงชีพด้วยผลแห่งความขยันหมั่นเพียร
 ๓. บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลแห่งความขยันหมั่นเพียรและดำรงชีพด้วยผลแห่งกรรม
 ๔. บุคคลผู้ไม่ดำรงชีพด้วยผลแห่งความขยันหมั่นเพียรและไม่ดำรงชีพด้วยผลแห่งกรรม
- อภยสูตร ว่าด้วยบุคคลผู้กลัวตายและผู้ไม่กลัวความตาย^{๓๓}

ว่าด้วยเรื่องของบุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ยังไม่ได้ทำความดีไว้ ยังไม่ได้สร้างกุศลไว้ ไม่ได้ทำที่ป้องกันสิ่งน่ากลัว ทำแต่ความชั่ว ทำแต่กรรมหยาบช้า และทำแต่กรรมเศร้าหมอง โรคหนักบางอย่างกระทบเขาเข้า เมื่อเขาถูกโรคหนักบางอย่างกระทบเข้า จึงมีความคิดอย่างนี้ว่า “เรา ยังไม่ได้ทำความดีไว้หนอ ยังไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้ทำที่ป้องกันสิ่งน่ากลัวไว้ ทำแต่ความชั่ว ทำแต่กรรมหยาบช้า ทำแต่กรรมเศร้าหมองเราตายแล้วจะไปสู่คติของผู้ไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้ทำที่ป้องกันสิ่งน่ากลัว ทำแต่ความชั่ว ทำแต่กรรมหยาบช้า ทำแต่กรรมเศร้าหมองนั้น” เขาย่อมเศร้าโศก ลำบากใจ ร่ำไร ทูบออกคร่ำครวญ ถึงความเลอะเลือน นี้แลคือบุคคลผู้มีความตายเป็นธรรมดาถึงถึงความสะดุ้งต่อความตาย

สังขิตตสูตร ว่าด้วยกรรมและวิบากแห่งกรรมโดยย่อ^{๓๔}

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว จึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามกรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กรรมดำ ๒ มีวิบากดำ
๒. กรรมขาวมีวิบากขาว
๓. กรรมทั้งดำและขาวมีวิบากทั้งดำและขาว
๔. กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แล เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว จึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามอัมมราชาสูตร ว่าด้วยพระราชาประพจน์ไม่เป็นธรรมและเป็นธรรม^{๓๕}

พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสว่า พระตถาคตก็ฉันทันเหมือนกัน เป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมเท่านั้น สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชู

^{๓๒} อัง.จตุกก. (ไทย) ๑๓/๑๓๔/๒๐๓.

^{๓๓} อัง.จตุกก. (ไทย) ๑๓/๑๘๔/๒๖๒.

^{๓๔} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๓๒/๓๔๕.

^{๓๕} อัง.ปัญจก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๑๕.

ธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองรักษาทั้งหลาย โดยธรรมว่า

๑. กายกรรมเช่นนี้ควรประพจน์ กายกรรมเช่นนี้ไม่ควรประพจน์

๒. วาจากรรมเช่นนี้ควรประพจน์ วาจากรรมเช่นนี้ไม่ควรประพจน์

๓. มโนกรรมเช่นนี้ควรประพจน์ มโนกรรมเช่นนี้ไม่ควรประพจน์

๔. อาชีวะเช่นนี้ควรประกอบ อาชีวะเช่นนี้ไม่ควรประกอบ

๕. บ้านและนิคมเช่นนี้ควรอยู่อาศัย บ้านและนิคมเช่นนี้ไม่ควรอยู่อาศัย

สมณมุณฑิกสูตร สุตว่าด้วยปริพาชกผู้เป็นบุตรแห่งนางสมณะผู้โง่เขลา^{๓๖}

ลำดับนั้นช่างไม้ชื่อปัญจกังคะ ได้เข้าไปหาอุคคาหมานปริพาชก สมณมุณฑิกบุตร ถึงที่อยู่ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร อุคคา-หมานปริพาชก สมณมุณฑิกบุตร ได้กล่าวกับช่างไม้ชื่อปัญจกังคะว่า

“ช่างไม้ เราบัญญัติบุรุษบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการว่า เป็นผู้มียุสสเพียบพร้อม มียุสสยอดเยี่ยม เป็นสมณะผู้บรรลुธรรมชั้นสูงที่ควรบรรลุ ไม่มีใครสู้หาได้ ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ บุคคลในโลกนี้

๑. ไม่ทำกรรมชั่วทางกาย

๒. ไม่กล่าววาจาชั่ว

๓. ไม่ดำริความดำริชั่ว

๔. ไม่ประกอบอาชีพชั่ว

อัมพลักขรเปตวัตถุ ว่าด้วยเปรตถูกเสียบอยู่ปลายหลาวขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๕๔๒-๕๔๔/

๒๕๔.

พระองค์ทรงเห็นและทรงสดับมาแล้วก็ทรงเชื่อเถิดว่า นี่เป็นผลกรรมดีและกรรมชั่ว เมื่อกรรมดีและกรรมชั่วทั้งสองไม่มี สัตว์ทั้งหลายที่ไปสู่สุคติหรือทุคติจะมีได้อย่างไรเล่า

ถ้าสัตว์ทั้งหลายในมนุษยโลกนี้ ไม่เพียงทำกรรมดีและกรรมชั่ว เหล่าสัตว์ในมนุษยโลกที่จะไปสู่สุคติหรือทุคติ เลวบ้าง ประณีตบ้าง ก็มีไม่ได้

แต่เพราะสัตว์ทั้งหลายในมนุษยโลกได้ทำกรรมดีและกรรมชั่วไว้ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายในมนุษยโลกจึงไปสู่สุคติหรือทุคติ

วัชขสูตร ว่าด้วยการตรัสรู้และไม่ตรัสรู้ร้อยสี่ ๔^{๓๗}

^{๓๖} ม.ม. (ไทย) ๒๑/๒๖๑/๓๐๘.

^{๓๗} อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑/๕๘.

บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นประจักษ์ดังนี้ว่า “ผลของกายทุจริตเป็นผลที่เลวทราม เป็นทุกข์ ซึ่งบุคคลจะต้องได้รับในภพหน้าแน่นอน ผลของวจีทุจริตเป็นผลที่เลวทราม เป็นทุกข์ ซึ่งบุคคลจะต้องได้รับในภพหน้าแน่นอน ผลของมโนทุจริตเป็น ผลที่เลวทราม เป็นทุกข์ ซึ่งบุคคลจะต้องได้รับในภพหน้าแน่นอน ถ้าเราพึงประพฤติชั่วทางกาย ประพฤติชั่วทางวาจา ประพฤติชั่วทางใจ ความชั่วบางอย่างนั้นพึงเป็นเหตุให้เราหลังจากตายแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก” เขากลับโทษที่ให้ผลในภพหน้า จึงละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต ละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต บริหารตนให้บริสุทธิ์ นี้เรียกว่า โทษที่ให้ผลในภพหน้า

กัมมนิโรธสูตร ว่าด้วยกรรมและความดับกรรม^{๓๘}

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงกรรมใหม่และกรรมเก่า ความดับกรรม และปฏิบัติที่ให้ถึงความดับกรรม เธอทั้งหลายจงฟังจงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าวกรรมเก่าเป็นอย่างไร คือ จักขุ (ตา) บัณฑิตพึงเห็นว่าเป็นกรรมเก่าถูกปัจจัยปรุงแต่งสำเร็จด้วยเจตนาเป็นที่ตั้งแห่งเวทนา ฯลฯ

ชีวหา (ลิ้น) บัณฑิตพึงเห็นว่าเป็นกรรมเก่าถูกปัจจัยปรุงแต่งสำเร็จด้วยเจตนาเป็นที่ตั้งแห่งเวทนา ฯลฯ

มโน (ใจ) บัณฑิตพึงเห็นว่าเป็นกรรมเก่าถูกปัจจัยปรุงแต่งสำเร็จด้วยเจตนาเป็นที่ตั้งแห่งเวทนานี้เราเรียกว่า กรรมเก่า

ในพระไตรปิฎกได้อธิบายหลักของความเชื่อหรือศรัทธา และหลักของกรรมในพระพุทธศาสนาให้เข้าใจชัดเจนขึ้นซึ่งเป็นการเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เป็นความเชื่อที่ผ่านการกรั่นกรองแล้วจากปัญญา เป็นข้อเท็จจริงและรู้ประจักษ์พิจารณาด้วยปัญญา และเป็นความมั่นใจในความจริง ความดี สิ่งดีงาม องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญาไว้ดังนี้

ก. กัมมศัทธา

กัมมศัทธา เชื่อเรื่องกรรม คือ เชื่อว่ากรรมมีจริง คนที่เชื่อในเรื่องกรรม ย่อมได้เปรียบกว่าคนที่ไม่เชื่อ คนที่เชื่อเรื่องกรรมย่อมสามารถอดทนรับความทุกข์ยากลำบาก ความผิดหวัง ความขมขื่น และเคราะห์ร้ายที่เกิดแก่ตนได้ เพราะถือว่าเป็นกรรมที่ทำมาแต่อดีต ไม่ตีโพยตีพายว่า โลกนี้ไม่มีความยุติธรรม ตนไม่ได้รับความเป็นธรรม ทำดีแล้วไม่ได้ดี คนที่เชื่อในเรื่องกรรมจะยึดมั่นอยู่ในการทำความดีต่อไป จะเป็นผู้สามารถให้อภัยแก่ผู้อื่น และจะเป็นผู้มีhiriโอตตัมปะ

^{๓๘} ส .สพ. (ไทย) ๑๘/๑๔๖/๑๗๙.

ความเชื่อเรื่องการกระทำที่เกิดขึ้นทางกาย วาจา ใจ ว่ามีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว การทำชั่วทางกายเรียกว่ากายทุจริต ทางวาจาเรียกว่าวจีทุจริต ทางใจเรียกว่ามโนทุจริต ส่วนการทำดีทางกายเรียกว่ากายสุจริต ทาง วาจาเรียกว่าวจีสุจริต ทางใจเรียกว่ามโนสุจริต เป็นความมั่นใจในการกระทำอย่างชัดเจน เหมือนเข็มทิศสำหรับนำพาไปสู่ทิศต่างๆ ความเชื่อด้านนี้ก็จะนำไปสู่การกระทำต่อไป

คนที่ประกอบกรรมทำชั่วทั้งกาย วาจา และใจ ส่วนใหญ่เป็นคนไม่เชื่อเรื่องกรรม ไม่เชื่อเรื่องบุญและบาป ไม่เชื่อเรื่องตายแล้วเกิด คนพวกนี้เกิดมาจึงมุ่งแสวงหาทรัพย์สมบัติและความสุขสบายให้แก่ตัว โดยไม่คำนึงว่าทรัพย์สมบัติหรือความสนุกสนานที่ตนได้มาถูกหรือผิด และทำให้คนอื่นได้รับความเดือดร้อนหรือไม่

สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน กรรมนั้นย่อมเป็นของเราโดยเฉพาะ และเราจะเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น จะโอนให้ผู้อื่นไม่ได้ เช่น เราทำกรรมชั่วอย่างหนึ่ง เราจะต้องรับผลของกรรมชื่อนั้น จะลบล้างหรือโอนไปให้ผู้อื่นไม่ได้ แม้ผู้อื่นจะยินดียอมรับโอนกรรมชั่วของเราก็กตาม กรรมดีก็เช่นเดียวกัน ผู้ใดทำกรรมดี กรรมดีย่อมเป็นของผู้ทำโดยเฉพาะ จะจ้างหรือวานให้ทำแทนกันหาได้ไม่ เช่นเราจะเอาเงินจ้างผู้อื่นให้ประกอบกรรมดี แล้วขอให้โอนกรรมดีที่ผู้อื่นทำมาให้แก่เราย่อมไม่ได้ หากเราต้องการกรรมดีเป็นของเรา เราก็ต้องประกอบกรรมดีเอง เหมือนกับการรับประทานอาหาร ผู้ได้รับประทานผู้นั้นก็เป็นผู้อิ่ม

มนุษย์เรามีภาวะความเป็นไปต่างๆ กัน เช่น ดีหรือชั่ว รวยหรือจน เจริญหรือเสื่อม สุขหรือทุกข์ ก็เนื่องจากกรรมของตนเองทั้งสิ้น และกรรมใดที่ทำลงไปจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมให้ผลตอบแทนเสมอ และย่อมติดตามผู้ทำเสมือนเงาติดตามตน หรือเหมือนกับล้อเกวียนที่หมุนตามรอยเท้าโคไปฉะนั้น ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงมีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย หากเราทำกรรมดีเราก็ได้รับความสุขความเจริญ กรรมดีจึงเหมือนกัลยาณมิตรที่คอยให้ความอุปการะ และส่งเสริมให้เราประสบแต่ความสุขและความเจริญ แต่ถ้าเราทำกรรมชั่ว กรรมชั่วก็คอยล้างผลาญเราให้ประสบแต่ความทุกข์และความเสื่อม ในพระพุทธศาสนากล่าวยืนยันแน่นอนว่า กรรมเป็นกฎของธรรมชาติอย่างหนึ่งที่เป็นระเบียบแน่นอน กล่าวรวมอยู่ในนิยามดังจะเห็นได้ว่า กรรมข้อแรกนั้น เกี่ยวข้องกับธรรมชาติแวดล้อมรอบตัวของมนุษย์และสัตว์ และตั้งแต่ข้อ ๒ พินิยามเป็นต้นมา เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และสัตว์ที่ต้องตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ กรรมนั้น เมื่อแบ่งโดยประเภทมี ๓ ประการ เรียกว่า กรรม ๓^{๓๙} คือ การกระทำที่ ประกอบด้วยเจตนา ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม ประกอบด้วย

๑) กายกรรม คือ กรรมทำ ด้วยกาย การกระทำทางกาย

๒) วจีกรรม คือ กรรมทำ ด้วยวาจา การกระทำทางวาจา

^{๓๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๔/๕๖.

๓) มโนกรรม คือ กรรมทำ ด้วยใจ การกระทำทางใจ^{๔๐}

กรรมนั้น เมื่อว่าด้วยเจตนาในการกระทำมี ๒ ประการ เรียกว่า กรรม ๒^{๔๑} คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ทางกายก็ตาม ทางวาจาก็ตาม หรือทางใจก็ตาม ประกอบด้วย

๑) อกุศลกรรม คือ กรรมที่เป็นอกุศล กรรมชั่ว การกระทำที่ไม่ดี ไม่ฉลาด ไม่เกิดจากปัญญา ทำให้เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต หมายถึง การกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ หรือ โมหะ

๒) กุศลกรรม คือ กรรมที่เป็นกุศล กรรมดี การกระทำที่ดี ฉลาด เกิดจากปัญญา ส่งเสริมคุณภาพของชีวิตจิตใจ หมายถึง การกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ หรือ อโมหะ^{๔๒}

ข. วิปากสัทธา

วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม คือ เชื่อว่าใครทำดีต้องได้ดี ใครทำชั่วต้องได้ชั่ว ไม่แปรผัน ไม่สงสัยในเรื่องผลของกรรม เชื่อว่าการกระทำทั้งกาย วาจา ใจ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายดีหรือฝ่ายชั่ว จะต้องมิใช่ผลจากการกระทำนั้นอย่างแน่นอน และไม่มีอะไรสามารถเปลี่ยนแปลงผลของมันได้ กล่าวคือ ถ้าทำไม่ดี ก็ย่อมได้รับผลกรรมจากความทุกข์ ความลำบากเดือดร้อน ความอึดอัดคับแค้น แต่ถ้าทำดี ก็ย่อมได้รับผลเป็นความสุข ความสบาย ไม่เดือดร้อน ไม่อึดอัดวุ่นวาย มีผลทั้งในชาตินี้ และชาติหน้า เชื่อว่าทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว รวมไปถึงกรรมที่ไม่ดีไม่ชั่ว ก็จะได้รับผล เช่นเดียวกัน คือความสำเร็จที่เกิดจากการกระทำนั้น ๆ เหมือนกับการปลูกพืช ปลูกอ้อย สิ่งที่เกิดขึ้นมาคืออ้อย ปลูกแตง สิ่งที่ได้ก็คือแตง ไม่กลายเป็นอื่นไปเป็นอย่างอื่น เชื่อผลของกรรมในที่นี้หมายถึง กรรมประเภทต่างๆ พร้อมทั้งหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้ผลของกรรมเหล่านั้น สามารถจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้หลายแบบ ดังนี้

หมวดที่ ๑ โดยปากกาล คือ จำแนกตามเวลาการให้ผลของกรรม (ปากกาลจตุกะ)

๑) ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม คือ กรรมให้ผลในปัจจุบันคือในภพนี้ กรรมที่ให้ผลในปัจจุบันคือในภพนี้ ไม่ว่าจะเป็นกรรมดี หรือกรรมชั่วก็ตาม กรรมดีให้ผลเป็น ลาภยศ สรรเสริญ กรรมชั่วให้ผลเป็น เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา มี ๒ อย่าง คือ กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ให้ผลภายใน ๗ วัน และให้ผลภายในชาตินี้ กรรมประเภทนี้จะกลายเป็นอโหสิกรรม ต่อเมื่อให้ผลแล้วและผู้ที่รับผลตาย จะไม่มีการให้ผลข้ามชาติ ดังนั้น จึงต้องเป็นกรรมที่ทำด้วยเจตนาดีแรงกล้า กระทำกับ ผู้ที่มีคุณวิเศษ มีบุญคุณ หรือมีความดีอย่างมาก ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม จะให้ผลในชาตินี้ได้เลยนั้น ต้องไม่

^{๔๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๑.

^{๔๑} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๔๕/๑๓๑, ๕๕๑/๓๓๘; พุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๐๘/๒๔๘, ๒๔๒/๒๗๒.

^{๔๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๘.

ถูกทิวฏฐธรรมเวทนียกรรมฝ่ายตรงข้ามเข้าเบียดเบียน และต้องมีปัจจัยสำคัญเกื้อหนุน ๔ ประการ คือ คติ กาล อุปธิ และปโยค ถ้าเกื้อหนุนทิวฏฐธรรมเวทนียกรรมฝ่ายกุศล เรียกว่าสมบัติ ๔ และถ้าเกื้อหนุนทิวฏฐธรรมเวทนียกรรมฝ่ายอกุศลเรียกว่า วิบัติ ๔ กรรมประเภทนี้จึงเปรียบได้กับนายพรานเนื้อ ยิ่งลูกธนูไปยังเนื้อ ถ้าถูกเนื้อ เนื้อก็ตาย ถ้าไม่ถูกเนื้อย่อมวิ่งหนีไม่กลับมาให้ยิงอีก นายพรานจึงเปรียบเหมือนผลของกรรม เนื้อคือผู้ทำกรรมที่ต้องรับผลของกรรมนั้น^{๔๓}

๒) อุปปัชชเวทนียกรรม คือ กรรมให้ผลในภพที่จะไปเกิดคือในภพหน้า กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำในชาตินี้ แต่ยังไม่ให้ผลจะให้ผลในชาติถัดไป กรรมประเภทนี้กลายเป็นอโหสิกรรม ต่อเมื่อให้ผลแล้ว หรือผู้ทำกรรมตายลงก่อนได้รับผล จะไม่ข้ามไปให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป

๓) อปปราปฺยเวทนียกรรม คือ กรรมให้ผลในภพต่อๆ ไป กรรมดี หรือกรรมชั่ว ที่ทำในชาตินี้แล้วจะให้ผลในชาติต่อๆ ไป ถัดจากชาติหน้า ชาติใดชาติหนึ่งเมื่อสบโอกาส เปรียบเหมือนสุนัขไล่เนื้อไล่ตามเนื้อทันเข้าในที่ใด ย่อมเข้ากัดในที่นั้น ดังนั้น กรรมประเภทนี้จึงน่ากลัวกว่ากรรมประเภทที่ ๑ และประเภทที่ ๒ ด้วยว่าผลของกรรมจะติดตามผู้กระทำไปตลอดการเวียนว่ายตายเกิด จนกว่าจะให้ผลหมดจึงจะกลายเป็นอโหสิกรรม ดังนั้น การให้ผลของกรรม ประเภทที่ ๒ และประเภทที่ ๓ ทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนในเรื่องผลของกรรม ที่มีความซับซ้อนส่งผลข้ามภพข้ามชาติ

๔) อโหสิกรรม คือ กรรมเลิกให้ผล ไม่มีผลอีก กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำไว้ ให้ผลเสร็จสิ้นแล้ว เมื่อไม่มีโอกาสให้ผลในเวลาที่ได้รับ ด้วยถูกกรรมชนิดอื่นตัดหน้าให้ผลไปก่อน จึงอ่อนกำลังให้ผลไม่ทัน และเลิกให้ผลในที่สุด หรือเพราะผู้กระทำกรรมนั้นสำเร็จเป็นพระอรหันต์ นิพพานในชาตินี้แล้ว ก็ไม่เวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป จึงไม่มีตัวตนที่จะต้องมารอรับผลของกรรม เปรียบเหมือนพืชสิ้นยางแล้วเพาะไม่ขึ้น ดังนั้น อโหสิกรรม จึงหมายถึงการกระทำความดีต่าง ๆ ของพระอรหันต์ด้วย ย่อมไม่มีผลเป็นกรรมดี เพราะท่านทำความดีด้วยจิตที่ปราศจากความยึดมั่น ถือมั่น ไม่คิดทำดีเพื่อหวังผลตอบแทนชั้นนอก รวมทั้งไม่คิดทำดีเพื่อละกิเลส เพราะกิเลสได้หมดสิ้นแล้ว แต่ยังทำดีต่อไปอย่างต่อเนื่อง การทำดีของท่านจึงจัดเป็นเพียงกิริยา ไม่จัดเป็นกรรม และไม่มีวิบาก

หมวดที่ ๒ โดยกิจ คือ จำแนกการให้ผลตามหน้าที่ของกรรม (กิจจตุกะ)

๕) ชนกกรรม คือ กรรมแต่งให้เกิด กรรมที่เป็นตัวนำไปเกิด กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำไว้ ส่งให้เกิดในภพภูมิต่างๆ ถ้าเป็นกรรมดีส่งไปเกิดในสุคติ ถ้าเป็นกรรมชั่วส่งไปเกิดในทุคติ และยังทำหน้าที่หล่อเลี้ยงชีวิตใหม่ให้ดำรงอยู่ และดำเนินกิจกรรมตามสภาพของกรรมจนครบอายุขัย ขณะที่

^{๔๓} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), กรรมที่ปณี, เล่ม ๑, หน้า ๒๕๔.

ชนกรรมทำหน้าที่ปฏิสนธิ กรรมอื่นจะแทรกแซงไม่ได้เลย ชนกรรมเปรียบเหมือนมารดาคลอดบุตร จะมีใครมาแย่งหน้าที่เป็นผู้คลอดร่วมไม่ได้

๖) อุปัตถัมภกรรม คือ กรรมสนับสนุน กรรมที่เข้าช่วยสนับสนุนหรือซ้ำเติมต่อจากชนกรรม กรรมที่ทำหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมชนกรรมที่ไม่มีโอกาสให้ผลให้ได้ผล และชนกรรมที่กำลังให้ผลให้ได้ผลเต็มที่ ตลอดจนสนับสนุนส่งเสริมชีวิตที่ชนกรรมให้เกิดและหล่อเลี้ยงไว้ให้เจริญเติบโต และดำรงอยู่ได้นาน ดังนั้น อุปัตถัมภกรรมต้องเป็นกรรมประเภทเดียวกันกับชนกรรม เช่น ชนกรรมนำไปเกิดเป็นลูกเศรษฐี อุปัตถัมภกรรมฝ่ายกุศลจะมาสสนับสนุน ให้เด็กคนนั้นมีความสุขสมบูรณ์ตลอดไป

๗) อุปปีฬกรรม คือ กรรมบีบคั้น กรรมที่มาให้ผลบีบคั้นผลแห่งชนกรรมและอุปัตถัมภกรรมนั้น ให้แปรเปลี่ยนทุเลาลงไป บั่นทอนวิบากมิให้เป็นไปได้ยาวนาน กรรมที่เบียดเบียนชนกรรมที่ให้ผลอยู่อย่างกำลังลง เบียดเบียนชนกรรมที่กำลังจะให้ผล ให้ผลไม่เต็มที่ ตลอดจนเบียดเบียนชีวิตที่ชนกรรมให้เกิดและหล่อเลี้ยงไว้ ไม่ให้เป็นไปตามสภาพของกรรมนั้น อุปปีฬกรรมจะตรงกันข้ามกับชนกรรมและอุปัตถัมภกรรม คอยบั่นทอนผลของกรรมทั้งสองให้สั้นลง ถ้ามีความสุข ก็จะสุขไม่นาน ถ้ามีความทุกข์ก็จะทุกข์ไม่มากและไม่นาน เช่น เกิดเป็นลูกเศรษฐีมีความสุขสบาย แต่ต่อๆ มาฐานะตกต่ำลง

๘) อุปฆาตกรรม คือ กรรมตัดรอน กรรมที่แรง ฝ่ายตรงข้ามกับชนกรรมและอุปัตถัมภกรรม เข้าตัดรอนการให้ผลของกรรมสองอย่างนั้น ให้ขาดไปเสียทีเดียว และหล่อเลี้ยงไว้มิให้ให้ผลและสูญสิ้นไป ตลอดจนตัดรอนชนกรรมอื่น ๆ ไม่ให้มีโอกาสให้ผลอุปฆาตกรรมเป็นกรรมที่สนับสนุนอุปปีฬกรรม และตรงกันข้ามกับชนกรรมและอุปัตถัมภกรรมเช่น ถ้าชนกรรมและอุปัตถัมภกรรมเป็นฝ่ายกุศล อุปปีฬกรรมจะเป็นฝ่ายอกุศล และอุปฆาตกรรมจะเป็นฝ่ายอกุศล เช่นเดียวกับอุปปีฬกรรม กรรมชนิดนี้ เมื่อให้ผลจะตัดรอนชนกรรมและให้ผลแทนที่ทันที เช่น ชนกรรมฝ่ายกุศลนำไปเกิดเป็นลูกเศรษฐี อุปัตถัมภกรรม ส่งเสริมให้มีความสุข สมบูรณ์ มีชีวิตที่เจริญรุ่งเรือง เมื่ออุปฆาตกรรมตามมา ทำให้เกิดอุบัติเหตุเสียชีวิต ทั้งที่อยู่ในวัยไม่สมควรตาย หรือชนกรรมนำไปให้เกิดเป็นเปรตประเภทปรตตูปชีวิกเปรต อุปัตถัมภกรรมเข้าสนับสนุนชนกรรม ทำให้เปรตนั้นได้รับความทุกข์ตามสภาพของเปรตวิสัย ญาติพี่น้องในโลกมนุษย์ได้ทำบุญแล้ว อุทิศส่วนบุญกุศลไปให้ ถ้าบุญกุศลที่ญาติทำแล้วอุทิศไปให้นี้มีกำลังแรงมาก เปรตนั้นได้รับส่วน

กุศลนั้นแล้ว ก็พ้นจากภาวะของเปรตจุติไปเกิดในสุคติเป็นมนุษย์หรือเทวดา บุญกุศลในกรณีนี้ คือ อุปฆาตกรรมที่เข้าให้ผลตัดรอน ผลของชนกกรรม และอุปถัมภ์ภกกรรม^{๔๔}

หมวดที่ ๓ โดยปากทานปริยาย คือ จำแนกลำดับการให้ผลของกรรม หรือลำดับความแรงในการให้ผล (ปากทานปริยายจตุกะ)

๙) ครุกรรม คือ กรรมหนัก ให้ผลก่อน ได้แก่ สมบัติ ๘ หรือ อนันตริยกรรม กรรมที่ทำแล้วให้ผลเป็นตัวกำหนดชีวิตหลังความตายได้แน่นอน ให้ผลแก่เจ้าของกรรมในชาติที่ ๒ หรือชาติหน้า ไม่มีกรรมใดมีอำนาจกั้นกลางให้ผลได้ นอกจากครุกรรมด้วยกันที่แรงกว่า ครุกรรมที่กำลังอ่อนกว่าจะเป็นเพียงกรรมที่ช่วยอุดหนุนในฐานะอุปถัมภ์ภกกรรมเท่านั้น^{๔๕}

๑๐) พหุกรรม หรือ อาจิณณกรรม คือ กรรมทำมากหรือกรรมชิน ให้ผลรองจากครุกรรม เป็นกรรมที่ได้กระทำสะสมไว้มากๆ ทั้งฝ่ายกุศลและอกุศล โดยสั่งสมไว้นานเคยชินเป็นนิสัย กรรมไหนทำบ่อยทำมากจนเคยชินกว่า ก็มีกำลังกว่าและให้ผลก่อน เช่น กรรมสะสมฝ่ายกุศล ได้แก่ การทำบุญรักษาศีล เจริญภาวนา การให้ทาน และหาความดีทั้งหลาย แม้จะทำทีละเล็กละน้อย แต่หากทำอยู่เสมอๆ นานเข้าพลังกุศลก็จะพอกพูนมากขึ้น ดุจเดียวกับการฝากเงินออมทรัพย์ กรรมสะสมฝ่ายอกุศล ได้แก่ การทำชั่วทั้งปวงแม้จะทำเล็กๆ น้อยๆ แต่เมื่อทำบ่อยๆ นานเข้าพลังของอกุศลก็จะพอกพูนขึ้นเรื่อยๆ เช่นกัน

๑๑) อาสันนกรรม คือ กรรมจวนเจียน หรือกรรมใกล้ตาย คือกรรมทำเมื่อจวนจะตายจับใจอยู่ใหม่ๆ ถ้าไม่มี ๒ ข้อก่อนก็จะให้ผลก่อนอื่น กรรมใกล้ดับจิตหมายถึงกรรมดี หรือกรรมชั่วที่ทำในเวลาใกล้ตาย กรรมดีหรือกรรมชั่วที่จิตระลึกถึงเมื่อคราวกำลังจะตาย บางทีเป็นกรรมที่ทำไว้นานแล้ว ต่อมาระลึกถึงเมื่อตอนใกล้ตาย แต่ไม่ใช่กรรมที่เป็นครุกรรม ถ้าไม่มีครุกรรม อาสันนกรรม ให้ผลก่อน อาสันนกรรมถึงจะเป็นกรรมที่มีพลังสู้กรรมอื่นไม่ได้ แต่สามารถให้ผลของกรรมได้ก่อนกรรมอื่น เปรียบเทียบอาสันนกรรมได้กับโคที่แอด้อยู่ในคอก มีโคแก่ออยู่ปากคอก เมื่อเปิดคอก โคแก่อสามารถออกจากคอกได้ก่อนโคที่แข็งแรงที่อยู่ข้างใน อาสันนกรรมจะทำหน้าที่นำบุคคลไปเกิดตามกรรมที่ทำ ถ้าเป็นอกุศลกรรมจะนำไปเกิดในทุคติ ถ้าเป็น กุศลกรรมจะนำไปเกิดในสุคติ^{๔๖} อาสันนกรรม หมายถึง ชนกกรรม ในประเภทของกรรมที่ให้ผลตามหน้าที่ เห็นได้ว่า อาสันนกรรมเป็นกรรมเพียงเล็กน้อย ไม่มีความรุนแรงมากก็ตาม แต่บุคคลไม่ควรประมาทในการทำ

^{๔๔} สุนทร ฌ รังษี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐๒.

^{๔๕} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), กรรมที่ปณี, เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๗.

^{๔๖} สุนทร ฌ รังษี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, หน้า ๒๑๙.

กรรม ควรรักษาจิตให้ผ่องใสคุ้นเคยกับความดีเอาไว้ เพราะผลของกรรมที่บุคคลทำไว้นั้นแม้เป็นความชั่วเพียงเล็กน้อย ก็สามารถหาจิตให้เศร้าหมอง ส่งผลให้เกิดในทุกข์ได้ อาสันนกรรมอาจหมายถึง ชนกรรมก็ได้

๑๒) กตัตตากรรม หรือ กตัตตาวาปนกรรม คือ กรรมสักว่าทำ กรรมที่ทำไว้ด้วยเจตนาอันอ่อน หรือมิใช่เจตนาอย่างนั้นโดยตรง ต่อเมื่อไม่มีกรรมอื่นให้ผลแล้วกรรมนี้จึงจะให้ผลกฏัตตากรรมก็เขียน^{๔๗} กรรมดีหรือชั่วที่ทำด้วยเจตนา หรือความตั้งใจไม่แรง เพราะไม่มีเจตนาที่ตั้งใจไว้ก่อน หากไม่มีครุกรรม อาสันนกรรม กรรมนี้จึงจะให้ผลเป็นตัวกำหนดคติชีวิตหลังความตาย ไปเกิดในทุกข์หรือสุคติตามกรรมที่ทำ

หมวดที่ ๔ โดยกำเนิด คือ จำแนกตามฐานที่เกิดผลของกรรม (ปากฐานจตุกะ)

กรรมจำแนกตามฐานที่เกิดผลของกรรม (ปากฐานจตุกะ) แสดงที่ตั้งแห่งผลของกรรมสี่อย่าง ซึ่งเป็นการแสดงกรรมโดยอภิธรรมนัย (ข้ออื่น ๆ ข้างต้นเป็นการแสดงกรรมโดยสุตตันตนัย)

๑. อกุศลกรรม^{๔๘} แปลว่า การกระทำที่เป็นความชั่ว มิใช่ความดี การกระทำที่เป็นความชั่วนั้น กระทำได้ ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจาและทางใจ (๑) การกระทำชั่วทางร่างกาย มีหลายอย่าง เช่น กระทำผิดต่อชีวิตและร่างกายของผู้อื่น เช่น ฆ่า ช่มเหง เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น กระทำผิดต่อทรัพย์สินของผู้อื่น เช่น ขโมย ฉ้อโกง ชิงทรัพย์ ฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นต้น และกระทำผิดทางเพศ เช่น นอกใจคู่ครองของตน ประพฤติหรือแสดงอนาจาร ช่มชืนกระทำชำเราหญิง เป็นต้น (๒) การกระทำชั่วทางวาจา ได้แก่ การพูดเท็จ พูดุญเหี้ยให้ผู้อื่นผิดใจกัน พูดหยาบคาย ไม่สุภาพ พูดเพื่อเจ้าเล่ห์ไหล ไม่มีสารประโยชน์ (๓) การกระทำชั่วทางใจ ได้แก่คิดชั่วต่างๆ เช่น คิดโลภอยากได้ทรัพย์ของผู้อื่น คิดโกรธมุ่งร้ายพยาบาทผู้อื่น คิดเห็นในทางที่ผิด เช่น ไม่คิดถึงบุญคุณของพ่อแม่ ไม่เชื่อเรื่องบาปบุญ เป็นต้น ซึ่งการกระทำความชั่วข้างต้น เป็นการกระทำที่เป็นความชั่วโฉดเขลา จึงเรียกว่า อกุศลกรรม

๒. กามาวจรกุศลกรรม^{๔๙} ได้แก่เจตนาที่อยู่ในมหากุศลจิต ๘ หมายถึงการทำกรรมดี ๓ ทาง คือทางกาย (กายกรรม ๓) ทางวาจา (วจีกรรม ๔) และทางใจ (มโนกรรม ๓) เรียกว่า กุศลกรรมบท ๑๐ หรือ ความดีที่ควรทำอีก ๑๐ อย่าง จะให้ผลเป็นบุญกุศล เป็นความสุขความเจริญ

^{๔๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓๘ - ๓๓๙.

^{๔๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๗/๓๖๒.

^{๔๙} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๙๘/๑๓๖.

เช่นเดียวกัน เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ซึ่งเป็นกุศลกรรมที่ตกแต่งให้เกิดในมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ รูปาวจรกุศล อรูปาวจรกุศล ตกแต่งให้เกิดในรูปภพ และอรูปภพ

๓. รูปาวจรกุศลกรรม^{๕๐} คือ การกระทำกุศลที่ท่องเที่ยวเกิดอยู่ในภุมิอันเป็นที่เกิดแห่งกิเลสรูป และ วัตถุรูปเป็นส่วนมาก ได้แก่ เจตนาที่อยู่ในรูปาวจรกุศลจิต ๕ นำไปเกิดในรูปภุมิ อรูปาวจรกุศลกรรม ๔ นำไปเกิดในรูปภุมิ สำหรับรูปาวจรกุศลและอรูปาวจรกุศล คือผู้ที่ประกอบกรรมในภวานากุศล เช่น ปัจจุบันชาตินี้เจริญสมาธิภาวนาจนได้ฌาน ตั้งแต่ปฐมฌานเป็นต้นไป เจตนาที่เกิดขึ้นในรูปาวจรกุศล ก็ส่งผลให้ไปเกิดในรูปภุมิเป็นรูปพรหม ถ้าเจริญอรูปาวจรกุศล ก็จะส่งผลนำไปเกิดในรูปภุมิ เป็นรูปพรหม

๔. อรูปาวจรกุศลกรรม^{๕๑} ก็เหมือนกันกับรูปาวจรกุศลกรรม คือ เป็นมโนกรรมอย่างเดียว สำเร็จด้วย ภาวนามัย คือ อธิปณามาน ว่าโดยประเภทแห่งอารมณ์แล้วมี ๔ คือ (หมายถึงอารมณ์เป็นเครื่องจำแนก) เมื่อเจริญ อรูปาวจรกุศลกรรม ๔ ผลย่อมเกิดขึ้นในรูปภุมิตามลำดับ ได้แก่ เจตนาที่อยู่ในรูปาวจรกุศลจิต ๔ และอรูปาวจรกุศลกรรมย่อมทำหน้าที่บันดาล ผลวิบากอันเป็นความสุขอย่างประณีตวิเศษสุด ให้เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรม โดยทำให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมได้สำเร็จเป็นอภิญญาลาภบุคคล และชักนำไปให้อุบัติเกิด ตามสมควรแก่กำลังของตน ในพรหมสถานอันเป็นรูปภุมิ ทั้ง ๔ ภุมิ คือ (๑) อากาสนัญญายตนภุมิ (๒) วิญญูณัญญายตนภุมิ (๓) อภิญญายตนภุมิ และ (๔) เนวสัญญานาสัญญายตนภุมิ^{๕๒}

ค. กัมมัสสกตาสัทธา

กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตน คือเชื่อว่า กรรมนี้ทั้งดีและชั่ว ใครทำใครได้ ใครไม่ทำก็ไม่ได้ ความบริสุทธิ์หรือความไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน คนอื่นจะทำได้ คนอื่นให้บริสุทธิ์นั้นหาได้ไม่ ถ้าหากว่าเขาไม่ทำเอาเอง ความเชื่อว่าทุกคนมีการกระทำเป็นของตนเอง คือ ความเชื่อที่ตอกย้ำลงไปว่า เมื่อทำดีย่อมได้รับผลดี เมื่อกระทำชั่วก็ย่อมได้รับผลชั่วนั้น ตอบสนอง คือ ย่อมจะได้รับผลกรรมนั้นเป็นของตนเองแน่นอน เปรียบกับหวานพืชผลเช่นใด ก็ได้ผลเช่นนั้น ผู้ทำดีย่อมได้ดี ผู้ทำชั่วย่อมได้ชั่ว โดยที่ไม่มีผู้ใดสามารถทำกรรมแทนกันได้ ทุกคนล้วนได้รับผลกรรมที่ตนทำขึ้นทุกอย่าง ไม่มีผัดผ่อน เบี่ยงเบนออกไป กรรมใดใครเป็นผู้กระทำผู้นั้นต้องเป็นผู้รับผล จะรับผลแทนกันไม่ได้ หรือจะรับผลแต่กรรมดี แล้วโยนผลกรรมชั่วให้แก่คนอื่นก็ได้ เป็นเรื่องเฉพาะตน โยนให้คนอื่นไม่ได้ แต่เพราะเหตุว่า ตนต้องรับผลของการกระทำนั้น จึง

^{๕๐} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๒๑/๒๘๗.

^{๕๑} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๒๒/๒๘๘.

^{๕๒} ที.ปา. (ไทย) ๓๕/๓๐๘/๒๘๐.

ชื่อว่า สัตว์มีกรรมเป็นของของตน คือเชื่อว่าคนแต่ละคนมีกรรมเป็นของตนเอง และจะต้องรับผิดชอบต่อกรรมนั้น ดังพระพุทธพจน์ว่า “ความบริสุทธิ์หรือความไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน คนอื่นจะทำคนอื่นให้บริสุทธิ์หรือบริสุทธิ์หาได้ไม่”^{๕๓}

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงกรรมและผลของกรรมไว้เป็นคู่ๆ จำนวน ๗ คู่ ดังนี้

๑) เกิดมาเป็นคนมีอายุสั้น เพราะมีการฆ่าสัตว์เป็นเหตุ เกิดมาเป็นคนอายุยืน เพราะการไม่ฆ่าสัตว์เป็นเหตุ

๒) เกิดมาเป็นคนมีโรคมาก เพราะการเบียดเบียนสัตว์ ทำให้สัตว์ได้รับทุกข์ทรมาน เกิดมาเป็นคนมีโรคน้อย เพราะการไม่เบียดเบียนสัตว์ ไม่ทำสัตว์ได้รับทุกข์ทรมาน

๓) เกิดมาเป็นคนมีผิวพรรณทราม เพราะเป็นคนมักโกรธ ฉุนเฉียวง่าย เกิดมาเป็นคนมีผิวพรรณงาม เพราะเป็นคนไม่มักโกรธ มีจิตเมตตา

๔) เกิดมาเป็นคนมีศักดาน้อย เพราะเป็นคนมีใจริษยาในลาภ และเกียรติยศ ชื่อเสียงของผู้อื่น เกิดมาเป็นคนมีศักดานุภาพมาก เพราะเป็นคนไม่มีใจริษยาในลาภและเกียรติยศชื่อเสียงของผู้อื่น

๕) เกิดมาเป็นคนยากจนขัดสน เพราะการไม่บริจาคทาน ช่วยเหลือผู้อื่น เกิดมาเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์สินมาก เพราะบริจาคทาน ยินดีในการให้ทานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

๖) เกิดมาเป็นคนในสกุลต่ำ เพราะการไม่ประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน เย่อหยิ่ง ไม่ไหว้คนที่ควรไหว้ ไม่เคารพคนที่ควรเคารพ เป็นคนที่เกิดมาในสกุลสูง เพราะการประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง ไหว้คนที่ควรไหว้ เคารพคนที่ควรเคารพ

๗) เกิดมาเป็นคนมีปัญญาน้อย เพราะการไม่สนใจใฝ่หาความรู้ มีสิ่งใดไม่รู้ไม่เข้าใจ ก็ไม่ไปหาผู้รู้ เพื่อสอบถาม เป็นคนที่เกิดมาเป็นคนมีปัญญามาก เพราะความสนใจใฝ่หาความรู้ มีสิ่งใดไม่รู้ไม่เข้าใจ ก็เข้าไปหาผู้รู้เพื่อสอบถาม^{๕๔}

การที่คนเราจะมุ่งทำความดีโดยจริงใจและจริงจังนั้น ก็ต้องมีศรัทธา หากขาดศรัทธาแล้ว การทำความดีหรืองานที่ทำนั้น ย่อมมีผลน้อย ถ้าศรัทธาในเรื่องใดมาก ก็ตั้งใจในสิ่งนั้นมาก ถ้าไม่ศรัทธาก็ไม่ยอมทำ ฉะนั้น ศรัทธาจึงมีความจำเป็นมากอย่างหนึ่งในการทำความดี แต่เพื่อให้ศรัทธาของคนเรางมง่าย หรือออกนอกกลุ่มนอกทาง ทางพระพุทธศาสนาจึงวางศรัทธาไว้ใน ๔ เรื่อง อันเป็นศรัทธาที่วางอยู่บนปัญญา คือ

^{๕๓} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖๕/๕๔.

^{๕๔} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๕๘๐.

กัมมสัทธา เชื่อกรรม คือเชื่อว่า กรรมดีมีจริง กรรมชั่วมีจริง ไม่เชื่ออำนาจพระเจ้า ไม่เชื่ออำนาจดวงดาว ไม่เชื่ออำนาจสิ่งภายนอกจะมาดลบันดาลให้ชีวิตของตนเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แต่เชื่อว่าสิ่งที่มาดลบันดาลชีวิตของตนมากที่สุด คือ กรรม และความเชื่อเรื่องการกระทำที่เกิดขึ้นทางกาย วาจา ใจ ว่ามีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว การทำชั่วทางกายเรียกกายทุจริต ทางวาจาเรียกวาจทุจริต ทางใจเรียกมโนทุจริต ส่วนการทำดีทางกายเรียกกายสุจริต ทางวาจาเรียกวาจสุจริต ทางใจเรียกมโนสุจริต เป็นความมั่นใจในการกระทำอย่างชัดเจน เหมือนเข็มทิศสำหรับนาพาไปสู่ทิศต่างๆ ความเชื่อด้านนี้ก็จะนำไปสู่การกระทำต่อไป

วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม คือ เชื่อว่าใครทำดีต้องได้ดี ใครทำชั่วต้องได้ชั่ว ไม่แปรผัน ไม่สงสัยในเรื่องผลของกรรม และความเชื่อว่าการกระทำทั้งกาย วาจา ใจ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายดีหรือฝ่ายชั่ว จะต้องมียผลจากการกระทำนั้นอย่างแน่นอน และไม่มีอะไรสามารถเปลี่ยนแปลงผลของมันได้ กล่าวคือ ถ้าทำไม่ดี ก็ย่อมได้รับผลกระทบจากความทุกข์ ความลำบากเดือดร้อน ความอึดอัดคับแค้น แต่ถ้าทำดี ก็ย่อมได้รับผลเป็นความสุข ความสบาย ไม่เดือดร้อน ไม่อึดอัดวุ่นวาย มีผลทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตน คือเชื่อว่า กรรมนี้ทั้งดีและชั่ว ใครทำใครได้ ใครไม่ทำก็ไม่ได้ ความบริสุทธิ์หรือความไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน คนอื่นจะทำได้ คนอื่นให้บริสุทธิ์นั้นหาได้ไม่ ถ้าหากว่าเขาไม่ทำเอาเอง และความเชื่อที่ต่อกย้ำลงไปว่า เมื่อทำดี ย่อมได้รับผลดี เมื่อกระทำชั่วก็ย่อมได้รับผลชั่วนั้นตอบสนอง คือ ย่อมจะได้รับผลกระทบนั้นเป็นของตนเองแน่นอน เปรียบกับหว่านพืชผลเช่นใด ก็ได้ผลเช่นนั้น ผู้ทำดีย่อมได้ดี ผู้ทำชั่วย่อมได้ชั่ว โดยที่ไม่มีผู้ใดสามารถทำกรรมแทนกันได้ ทุกคนล้วนได้รับผลกระทบที่ตนทำขึ้นทุกอย่าง ไม่มีมรดกวันเพ็ญเบนออกไป

โพรธิสัทธา เชื่อการตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้า คือพุทธศาสนิกชนที่ดีทุกคนย่อมเชื่อว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง พระธรรมเป็นของประเสริฐจริง ไม่ใช่เป็นของที่ใครแต่งหรือใครเขียนขึ้นมา หากแต่พระธรรมนี้ถูกค้นพบจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และความเชื่อในพระปัญญาของพระองค์ที่ทรงค้นพบหลักธรรมแล้วนำมาประกาศให้ชาวโลกรู้ตาม มีความมั่นใจในพระองค์ว่าทรงเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ ตรัสธรรมบัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า หากทุกคนฝึกฝนตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดและหลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง การเชื่อในความรู้ของพระพุทธเจ้า ก็เท่ากับการเชื่อต่อเหตุผลนั่นเอง เพราะพระองค์จะทรงสอนอะไร ก็ล้วนแต่มีเหตุมีผล ซึ่งผู้ฟังทุกคนสามารถนำไปตรikirตรองพิจารณาให้เห็นได้ด้วยตนเอง พระองค์จะคอยตักเตือนเสมอว่า อย่าเชื่อโดยไร้เหตุผล หรือเชื่ออย่างมงายโดยไม่รู้ต้นสายปลายเหตุ สอนให้ใช้ความสังเกตในที่ทั่วไป

เมื่อเชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ก็เชื่อว่ามีศรัทธาอีก ๓ ประเภทข้างต้นด้วย เพราะกฎแห่งกรรมก็ถูกค้นพบจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และศรัทธาทั้ง ๔ ประการนี้ มีมาในบาลีพระไตรปิฎก เฉพาะข้อที่ ๔ เท่านั้น ว่าโดยใจความแล้ว ศรัทธา ๓ ข้อต้น ย่อมรวมลงในข้อที่ ๔ ได้ทั้งหมด และเป็นสิ่งที่น่าสังเกตว่า การที่พระอาจารย์ทางพระพุทธศาสนารุ่นหลัง เพิ่มศรัทธาอีก ๓ ประเภทข้างต้นเข้ามานั้น ก็ดึงเอามาจากความหมายในพระไตรปิฎกนั่นเอง เพื่ออธิบายหลักศรัทธาและหลักกรรมในพระพุทธศาสนาให้เข้าใจชัดยิ่งขึ้น และน่าจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ตรงกันข้ามหรือเพื่อปล้ำพวกมิจฉาทิฎฐิ ผู้ไม่มีศรัทธา พวกมิจฉาทิฎฐิ ๓ ประเภท ที่ได้พูดมาแล้ว คือ

๑. อภิริยทิฎฐิ เห็นว่าไม่เป็นอันทำ พวกนี้ค่านกรรม

๒. นัตถิกทิฎฐิ เห็นว่าขาดสูญ พวกนี้ค่านผลของกรรม

๓. อเหตุกทิฎฐิ เห็นว่าไม่มีเหตุ พวกนี้ค่านทั้ง ๒ อย่าง คือ ทั้งกรรมและผลของกรรม

กัมมสัทธา - เชื่อกรรม ก็เพื่อให้ตรงกันข้ามกับพวกอภิริยทิฎฐิ คือ พวกไม่เชื่อกรรม

วิปากสัทธา - เชื่อผลของกรรม ก็เพื่อให้ตรงกันข้ามกับพวกนัตถิกทิฎฐิ คือ พวกไม่เชื่อผลของกรรม

กัมมัสสกาตาสัทธา - เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตน ก็เพื่อให้ตรงกันข้ามกับพวกอเหตุกทิฎฐิ คือ พวกปฏิเสธหมดทั้งเหตุทั้งผล คือทั้งกรรมและผลของกรรม เพราะพวกนี้เชื่อว่าคนจะชั่วก็ชั่วเอง คนจะดีก็ดีเอง ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย

ฉะนั้น พุทธศาสนิกชนที่แท้จริงนั้น ต้องเชื่อหลักกรรมที่มีเหตุผล ๔ ประการเท่านั้น คือ เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตน และเชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

สรุปว่า พุทธศาสนิกชนจะต้องมีความเข้มแข็งที่จะตั้งมั่นอยู่ในหลักศรัทธา หรือความเชื่อประกอบด้วยปัญญา ไม่มัวงาย มั่นในพระรัตนตรัย ไม่หวั่นไหว ไม่แกว่งไกว ถือธรรมเป็นใหญ่ มีศีลนอกจากตั้งอยู่ในศีล ๕ และสัปปะมาสีปแล้ว ควรถือศีลอุโบสถตามกาล เพื่อพัฒนาตนให้ชีวิตและความสุขพึงพาวัตถุน้อยลง ลดการเบียดเบียน และเกื้อกูลแก่ผู้อื่นได้มากขึ้น ไม่ถือมมังคลตื่นข่าวเชื่อกรรม มุ่งหวังผลจากการกระทำด้วยริ้วแรงความเพียรพยายามตามเหตุผล ไม่ตื่นข่าวเล่าลือโชคลางเครื่องหลอมนงค ไม่หวังผลจากการขออำนาจดลบันดาล ขวนขวายในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ใส่ใจริเริ่มและสนับสนุนกิจกรรมการกุศลตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยเน้นความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมที่กระทำด้วยเจตนา ซึ่งการที่บุคคลจะประสบผลดี หรือผลชั่วก็มาจากการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาทั้งทางกาย วาจา หรือใจ ซึ่งผลของกรรมที่ได้ก็มาจากการกระทำของตนเอง มนุษย์จะประสบสิ่งที่ดีได้ก็ด้วยกรรมดี และประสบผลชั่วได้ก็ด้วยกรรมชั่วของตนเอง บุคคลไม่สามารถแก้กรรมที่ตนกระทำได้ แม้กรรมจะยังไม่แสดงผล ก็ไม่ได้

หมายความว่าผลของกรรมไม่มี เนื่องจากปัจจัยของการแสดงผลกรรมยังไม่พร้อม ทำให้กรรมยังไม่แสดงผลทันทีในชาตินี้ แต่ผลของกรรมนั้นจะส่งผลแน่นอนในชาติต่อไปแน่นอน ผลของกรรมเป็นอจินไตย คือ เป็นสิ่งที่เหนือกว่ามนุษย์ปุถุชนจะใช้หลักเหตุผลอธิบายได้ บุคคลนั้นเท่านั้นเป็นเจ้าของกรรม และต้องรับผิดชอบต่อกรรมนั้น บุคคลที่ได้รับความสุขหรือความทุกข์เป็นผลมาจากการประกอบกรรมดีหรือกรรมชั่ว และกรรมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถรับถ่ายโอนให้ผู้อื่นหรือใช้วิธีการอื่นใดให้รับกรรมแทนตนได้ ในการศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษาความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของวัยรุ่นที่ปฏิบัติกรรมฐานของวัดเขาสมโภชน์

วัดเขาสมโภชน์

เขาสมโภชน์เป็นเทือกเขาขนาดใหญ่ รอบๆ บริเวณร่มรื่นไปด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ วัดเขาสมโภชน์ตั้งอยู่ที่บ้านเตาขนมจีน หมู่ที่ ๕ ตำบลบัวชุม อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี มีที่ดินตั้งวัด ๒๐๐ ไร่ บริเวณที่ตั้งมีภูเขาล้อมรอบ ๓ ด้าน ที่ดินวัดแบ่งเป็น ๒ ส่วน อยู่บนภูเขาและที่ราบเชิงภูเขา การสร้างวัดได้สร้างขึ้นเป็นวัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๐ พื้นที่ภูเขาซึ่งล้อมรอบบริเวณวัดทั้ง ๓ ด้าน มีถ้ำอยู่มาก มีชื่อเรียกแตกต่างกัน มีเจดีย์ขนาดแตกต่างกันหลายองค์ ภายหลังได้สร้างไป เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ หลวงพ่อคง จตตมโล ได้ธุดงค์จาริกมาเพื่อการปฏิบัติธรรมโดยอาศัยอยู่ในถ้ำพระอรหันต์ตามนิมิต ซึ่งในขณะนั้น ชาวบ้านเรียกกันว่า สำนักสงฆ์ถ้ำเขาสมโภชน์ ต่อมาวันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๕ ทางคณะสงฆ์ได้ประกาศให้เป็นวัดเขาสมโภชน์ โดยมีหลวงพ่อคง จตตมโล เป็นพระวิปัสสนาจารย์ และประธานสงฆ์ มีพระครูภาวนาวิสุทธิ (ผิว วัฒนคุตโต) ดำรงตำแหน่งรักษาการแทนเจ้าอาวาส ที่เชิงเขาเป็นที่ตั้งของวัดสำหรับปฏิบัติธรรม ภูเขาแห่งนี้เต็มไปด้วยถ้ำต่างๆ ที่มีความสวยงามตามธรรมชาติอยู่เป็นจำนวนมากกว่า ๑๙ ถ้ำ เฉพาะถ้ำที่ปรากฏชื่อนี้คือ ถ้ำใหญ่ ถ้ำเจดีย์ ถ้ำเพชร ถ้ำราว ถ้ำสิงโต ถ้ำบ่อทิพย์ ฯลฯ ภายในแต่ละถ้ำจะแลเห็นหินงอกหินย้อยที่สวยงาม

ความเป็นมาของกรรมฐานธรรมะเปิดโลก^{๕๕}

กาลครั้งหนึ่งสมัยที่สมเด็จพระบรมนาถสุมณโคดมยังทรงพระชนม์อยู่ในกาลนั้นได้เสด็จขึ้นสู่ดาวดึงส์เทวสถานเพื่อโปรดพระพุทธมารดา ในวันที่เสด็จกลับจากดาวดึงส์ ได้มีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากคอยรับเสด็จอยู่ ในครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงใช้พุทธานุภาพแสดงโลกทั้งสามให้ปรากฏ แก่พสกนิกรผู้เป็นศาสนิกษย์ของพระพุทธชินสีห์ ประชาชนที่มารับเสด็จในวันนั้น ต่างก็ได้รับทิพย์จักขุญาณ เห็นเทวโลก มนุษยโลก และอบายโลก พร้อมกัน กล่าวคือ

^{๕๕} กิตติมจักร, ๒๕๕๔. *กรรมฐานเปิดโลก วัดเขาสมโภชน์*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์กรีน-ปัญญาญาณ.

เทวดาทั้งหลายก็เห็นมนุษย์และสัตว์ในอบาย มนุษย์ทั้งหลายก็เห็นเทวดาและสัตว์ในอบาย สัตว์ในอบายทั้งหลายก็เห็นทั้งมนุษย์และเหล่าเทวดา เรียกว่าทั้งสามโลกมองเห็นกันทะลุปรุโปร่ง

ในวันนี้พระพุทธคุณนั้นเป็นอานุภาพที่ไร้ขอบเขต ทรงฤทธานุภาพสูงสุดในจักรวาล ในวันนี้เทวดามนุษย์และสัตว์เดรัจฉานทั้งปวงต่างๆ ก็ได้พบพ่อแม่ พี่น้อง ครูบาอาจารย์ มิตรสหาย และบริวารเก่าๆ ที่กำลังเสวยผลกรรมอยู่ในภพต่างๆ กัน เป็นทุกขเวทนาบ้าง สุขเวทนาบ้าง จึงเกิดเมตตาคิด อธิษฐานอธิษกรรม ผู้ที่ได้เคยกระทำชั่วต่อกันมาให้ได้พ้นจากบาป กรรมเวรเหล่านั้น

ในวันนั้นเอง มีผู้มีปัญญาเกิดความเบื่อหน่ายคลายความยินดีในภพชาติ หลุดพ้นจากอาสวะ สำเร็จเป็นพระอรหันต์เป็นจำนวนมาก จากนั้นมารธรรมะเปิดโลกก็มีได้ปรากฏในพระประวัติพระพุทธศาสนาอีกเลย จนกระทั่งเมื่อหลวงพ่อกง จตตมโล พุทธสาวกสมัยพุทธกาลนี้ ได้ถือเนกขัมมะวัตรเป็นบรรพชิตบำเพ็ญเพียรด้วยวิริยะอันแรงกล้า วิริตแล้วจากการเบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม ตั้งแต่อยู่ในฆราวาสวิสัย ดาริณที่ที่จะออกจากกาม ได้จาริกเพื่อเจริญวิมุตติญาณเข้าสู่โลกกุตระสภาวะมาโดยลำดับ จนกระทั่งบรรลุถึง ถ้าอรหันต์ เขาสมโภชน์ลพบุรี ท่านได้ปฏิบัติธรรมกรรมฐานเป็นอุกฤษฏ์ จนบังเกิดความตึงเครียดในทุกส่วนของประสาท ก็ยังไม่สำเร็จผลดังหวัง ทำให้รู้สึกท้อแท้ ท่านจึงน้อมจิตอธิษฐานว่า หากคุณพระพุทธเจ้ามีจริง ขอทรงมาโปรดให้ท่านมีดวงตาเห็นธรรมด้วยเถิด ในครั้งนี้เอง ก็มีปรากฏการณ์บังเกิดขึ้นกับหลวงพ่อกง ท่านได้พบพระวิสุทธิสัมมาสัมพุทธเทพ และได้รับคำแนะนำในการปฏิบัติกรรมฐาน อาศัยบุญบารมีเก่าที่หลวงพ่อกงเคยเป็นหลวงพ่อร่วง ผู้รจนาคัมภีร์ไตรภูมิภควัไสยสอนปวงชนมาก่อน พระพุทธองค์จึงทรงประทานธรรมะเปิดโลกให้ เมื่อหลวงพ่อกงใช้กำลังสติปัญญาเข้าพิจารณาภูมิอันเป็นอาสวะแห่งวิภูฏะแล้ว เกิดความเบื่อหน่ายคลายกำหนด จิตใจมุ่งเข้าสู่ความบริสุทธิ์ สำเร็จวิมุตติญาณในวันนั้นเอง

จากนั้นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบรมโลกเชษฐ์ได้ทรงประทานพุทธานุญาตให้หลวงพ่อกงโปรดแสดงธรรมะเปิดโลกแก่พสกนิกรพุทธบริษัทได้ โดยอาราธนาพระพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ และอริยสังฆานุภาพ มาเป็นอำนาจเปิดโลก เพื่อให้พุทธบริษัทได้เข้าใจแจ้งเรื่องกรรมและกลไกของกรรมโดยถ่องแท้ กรรมฐานธรรมะเปิดโลก จึงได้รับการถ่ายทอดสาธิตจากหลวงพ่อกงนับตั้งแต่นั้นมา

รูปแบบวิธีการปฏิบัติ^{๕๖}

ก่อนอื่นผู้ประสงค์จะเจริญกรรมฐานธรรมะเปิดโลก จะต้องถวายเวรให้กับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ก่อน เพื่อเป็นการอาราธนาอำนาจคุณพระพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ลงมาโปรด หาก

^{๕๖} กิตติจักร. ๒๕๕๔. *กรรมฐานเปิดโลก ถัดจากสมิทกอร์น*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์กวีนิพนธ์-ปัญญาญาณ.

ไม่อาราธนาแล้ว ท่านจะไม่มาอยู่ด้วย เพราะถือว่าเจ้าของไม่อนุญาต แต่เมื่ออาราธนาแล้วน้อมธรรมะมาใส่ตัว อำนาจธรรมของพระพุทธเจ้าก็ดี พระธรรมเจ้าก็ดี พระสงฆ์เจ้าก็ดี จะลงมาโปรดเปิดโลกให้ได้รู้

การถวายกรรมนั้น ให้มีดอกไม้ ธูป เทียน นำไปกราบนมัสการหลวงพ่อกง จตุตมโล แทนองค์พระรัตนตรัย เมื่อถวายกรรมนายเวรแล้ว ก็สมาทานกัมมัญฐาน เมื่อมอบกายถวายชีวิตต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์แล้ว ต่อไปก็พึงน้อมรับอำนาจพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ มาสถิตยประสิทธิประสาทในชั้นธสันดานของตน อำนาจวิสุทธิทิพย์จะเข้ามาเมื่อบุคคลน้อมเข้ามาใส่ตนเท่านั้น ดังบทสวดธรรมคุณที่ว่า “โอปนยโก” พึงน้อมเข้ามาใส่ตน ผู้ที่จะรับอำนาจนี้ได้ดีต้องมีอุบายทำให้สงบ ตั้งมั่นด้วยการภาวนาอานาปานุสสติ ผู้ปฏิบัติพึงเพ่งเฝ้าดูอาการของลมหายใจที่ลิ้นปี่ (ก้นปอด) ยามขยายตัวพองออก ก็รู้แจ้งชัดว่าขยายตัวพองออก บริกรรมกำชับความรู้ตัวว่า “พองหนอ” เมื่อมันยุบแฟบลงก็รู้แจ้งชัดว่ายุบแฟบลง บริกรรมกำชับความรู้ตัวว่า “ยุบหนอ” นี่คือการอานาปานุสสติฐานเดียว เมื่อทราบวิธีการก็ลงมือปฏิบัติได้ โดยนั่งคู้บัลลังก์ เท้าขาหัดเท้าซ้ายหรือเท้าซ้ายทับเท้าขวาก็ได้ตามถนัด เอามือขวาทับมือซ้าย หรือเอามือซ้ายทับมือขวาหรือประสานกันไว้ วางบนหน้าตัก ตั้งกายให้ตรง ดำรงสติให้มั่น มองไปที่พระพุทธรูป บอกกับตัวเองว่า “บัดนี้ ฉันได้ถวายร่างกายและชีวิตนี้ต่อพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และพระสงฆ์เจ้าแล้ว ต่อไปไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น ฉันจะปล่อยให้เป็นไปตามอำนาจแห่งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บัดนี้ ฉันจะเจริญสมาธิให้หนึ่งอยู่ด้วยรู้ตัวทั่วพร้อม ฉันจะไม่สนใจเรื่องภายนอก ฉันจะไม่ยินดียินร้ายกับ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่อาจมากระทบ จะสนใจเพียงประการเดียวคือ ความรู้ตัวอันบริสุทธิ์เท่านั้น” จากนั้นค่อย ๆ หลับตาลง แล้วเริ่มสังเกตอาการของลมหายใจ เอาจิตจดจ่ออยู่ที่ลิ้นปี่ เฝ้าดูอาการของลมปราณอยู่อย่างปกติ เมื่อมันพองออกก็บริกรรมว่า “พอง” เมื่อยุบก็บริกรรมว่า “ยุบ” ลมจะสั้นจะยาว จะช้าจะเร็ว อย่าไปบังคับมัน บริกรรมย้ำความรู้ตัวว่า “พอง” “ยุบ”-“พอง” “ยุบ” พอสติอยู่กับตัวดีแล้วก็ทรงความรู้ตัวไว้ในสัมปชัญญะอันบริสุทธิ์ อันเป็นอุเบกขา เป็นเอกตั้งมั่นอยู่

กิจกรรมและงานประจำปีของวัดเขาสมโภชน์ทำไมจึงมีผู้สนใจเข้ามาปฏิบัติ

เพราะการปฏิบัติเช่นนี้เป็นการกระทำที่ทำให้ญาติโยมเกิดความศรัทธาและเชื่อว่า เมื่อกระทำลงไปแล้ว จะพบจะเจอแต่สิ่งที่ดีขึ้น เพราะสาเหตุที่ญาติโยมเหล่านี้มาปฏิบัติมีอยู่ ๒ ประการ

๑. ความเชื่อ คือ เชื่อจากสื่อ บุคคลอื่นที่เคยมาปฏิบัติ หรือเชื่อจากการปฏิบัติของตนเอง นับว่าบุคคลที่มาปฏิบัติด้วยใจ เวลาปฏิบัติย่อมจะให้ผลในทางด้านดีเสมอ

๒. ความไม่เชื่อ คือ การที่ได้มาปฏิบัติเพื่อต้องการพิสูจน์

โดยรวมแล้ว บุคคลที่ไปปฏิบัติทั้งหลายทั้งปวง ย่อมมีความประสงค์ต้องการเพื่อจะรักษา และเยียวยาสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของแต่ละบุคคล เพราะการกระทำเช่นนี้ย่อมมีความเชื่อสืบต่อกันมาว่า สามารถแก้ไขในสิ่งที่เคยกระทำไม่ได้มาก่อนได้ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การตัดกรรม นั้นเอง

นอกจากจะเป็นสถานที่ให้ความรู้ทางด้านกฎแห่งกรรม และมีบุคคลที่นับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อ สามารถไปไหว้พระอรหันต์ที่กลายเป็นหินบนยอดเขา อีกทั้งยังได้ไปกราบมนัสการ หลวงปู่คง อยู่ในโลงแก้วไม่เน่าไม่เปื่อย และยังได้ทำบุญให้กับฝูงลิงที่นับวันมากขึ้นทุกที อาหารการกินน้อยลง และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพาเขาลำเนาไพร มีถ้ำและธรรมชาติที่สวยงาม ทานใดที่มีความประสงค์ไปค้างก็จะมีบริการให้ครบหมดทั้งที่นอน หมอน มุ้ง กลาด ผ้าห่ม และอาหารของผู้ไป ปฏิบัติธรรมจะเป็นมังสะวิรัติหมด ไม่มีเนื้อสัตว์

ปัญหาในการปฏิบัติธรรมวัดเขาสมโภชน์

ปัญหาที่หลีกเลี่ยงไม่ได้สำหรับผู้มาปฏิบัติธรรม ณ วัดเขาสมโภชน์ คือ “ลิง” เนื่องจาก วัดเขาสมโภชน์เป็นบริเวณที่มีภูเขาล้อมรอบ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มี ลิง เข้ามาอาศัยอยู่ภายใน วัดจำนวนมาก เป็นปัญหาสำหรับพุทธศาสนิกชน ตลอดจนผู้มาปฏิบัติธรรม คือ ลิงแย่งของจากมือ รื้อเตนท์ผู้มาปฏิบัติธรรม ทุบรถของผู้มาปฏิบัติธรรม อีกทั้งยังมีกลิ่น จากอุจจาระ ปัสสาวะ ทำให้ เป็นอีกปัญหาหนึ่งสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรม

อีกหนึ่งปัญหาคือ การปฏิบัติธรรมกันสำหรับผู้ที่ต้องการออกกรรม และผู้ที่มาปฏิบัติธรรม ตามปกติ ทำให้เกิดความขัดแย้งกันแต่ไม่สามารถปฏิเสธได้เนื่องจากทางวัดไม่ได้แยกการปฏิบัติ ออกจากกัน โดยกลุ่มที่มาปฏิบัติแบบออกกรรม จะส่งเสียงดังโวยวาย ร้องไห้ หัวเราะ ฟ้อนรำ ออก ทำทางต่างๆ ส่งเสียงกรีดร้อง ทำให้ผู้ที่ตั้งใจมาปฏิบัติธรรมตามปกติเสียสมาธิ หรืออาจจะไม่ได้รับ ประโยชน์จากตรงนี้ก็กลับไป

ปัญหาห้องน้ำที่ทางวัดอาจจะดูแลไม่ทั่วถึง ทำให้ความสะอาดลดน้อยลง ถึงห้องน้ำจะถูก สุขลักษณะจริง แต่เมื่อสอบถามจากผู้มาปฏิบัติธรรมแล้วนั้น ได้รับคำตอบที่ไม่แตกต่างกันคือเรื่อง ความสะอาดของห้องสุขา จึงเป็นอีกหนึ่งปัญหาที่ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดนี้หลีกเลี่ยงไม่ได้

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความหมายและหลักธรรม คำ สอนทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมใน พระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่มีผู้สนใจศึกษาในแง่มุมที่แตกต่างกันไป แต่สามารถนำมาใช้เป็น ความรู้ได้ ดังต่อไปนี้

พระธรรมสิริ ปชชลิต ได้ศึกษาเรื่อง “ทัศนคติเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาดารานักแสดงและนักร้องสถานีวิทยุโทรทัศนไทยทีวีสีช่อง ๓” จากการศึกษาพบว่า สังคมไทยแต่เดิมได้มีการปลูกฝังค่านิยมเรื่องกรรม ให้เชื่อในกฎแห่งกรรม จนมีสำนวนไทยว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” และยกย่องคนดีคือ คนที่มีศีลธรรม แต่ปัจจุบันสังคมไทยได้มีค่านิยมที่เปลี่ยนไป การให้ความสำคัญเรื่องกรรมมีน้อยลง สาเหตุเพราะสังคมไทยไปรับวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามา ยอมให้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทเพื่ออำนวยความสะดวกสบายต่อวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยในทุกเรื่อง จนส่งผลให้ความเชื่อ ค่านิยมของคนไทยเปลี่ยนไป เป็นสังคมบริโภคนิยมและวัตถุนิยม และได้สรุประดับทัศนคติเรื่องกรรม พบว่าดารานักแสดงและนักร้องกลุ่มตัวอย่าง มีระดับทัศนคติต่อเรื่องกรรมทุกด้านและในแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก คือด้านกัมมสัทธา อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เชื่อว่า สติที่เข้มแข็งตั้งมั่นสามารถชนะความคิดที่จะก่อกรรมไม่ดีได้

กฎแห่งกรรม คือ กฎธรรมชาติ ซึ่งเป็นกฎแห่งเหตุและผล ด้านวิปากสัทธา อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเชื่อว่าบุคคลทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขาต้องรับผลแห่งกรรมนั้น และไม่เชื่อว่าคนที่มีผิวพรรณผ่องใส เพราะผลแห่งกรรมดี ด้านกัมมัสสกตาสัทธา อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเชื่อว่า มนุษย์เราเลือกเกิดไม่ได้ แต่สามารถเลือกทำความดี ความชั่วได้ และสิ่งที่เกิดขึ้นกับคนในปัจจุบัน เกิดจากกรรม คือ การกระทำที่ผ่านมา และด้านตถาคตโพธิสัทธา อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเชื่อว่า พระพุทธองค์บรรลุนิพพาน เกิดขึ้นมาด้วยความเพียรของพระองค์เองและแสดงธรรมโดยให้ผู้ฟังมีอิสรภาพในการใช้ปัญญา เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถจัดลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ ด้านตถาคตโพธิสัทธา ด้านกัมมสัทธา ด้านกัมมัสสกตาสัทธา และด้านวิปากสัทธา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ ๓.๖๐ ๓.๕๖ และ ๓.๔๔ ตามลำดับ และพบว่า ดารานักแสดง และนักร้องกลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกัน มีระดับทัศนคติเรื่องกรรมโดยรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า ด้านกัมมสัทธา กลุ่มตัวอย่าง ที่มีอายุ ๒๑-๓๐ ปีและ ๓๑-๔๐ ปี ๒๑-๓๐ ปีและ ๕๑ ขึ้นไป โสดและสมรส สมรสและหย่าร้าง ปริญญาตรีและปริญญาโท ด้านวิปากสัทธา ดารานักแสดงและนักร้องกลุ่มตัวอย่าง ที่มีอายุ ๒๑-๓๐ ปีและ ๓๑-๔๐ปี ๒๑-๓๐ ปีและ ๕๑ ปีขึ้นไป โสดและสมรส สมรสและหย่าร้าง ส่วนด้านกัมมัสสกตาสัทธา ดารานักแสดงและนักร้องกลุ่มตัวอย่าง มีอายุ ๒๑-๓๐ ปีและ ๓๑-๔๐ปี ๒๑-๓๐ ปีและ ๕๑ ปีขึ้นไป ปวช. และปริญญาตรี ครอบครัวประกอบอาชีพธุรกิจและราชการ/

รัฐวิสาหกิจมีความแตกต่างในระดับทัศนคติต่อเรื่องกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕^{๕๗}

พระมหาพิเชษฐ์ ธีรวโส (ดอกรัก) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน” จากการศึกษาพบว่า เรื่องบทบาทของกรรมที่มีต่อมวลมนุษยชาติเอาไว้เป็นข้อคิดว่า หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับกฎแห่งเหตุผล และสอดคล้องกับกฎศีลธรรมตามหลักสากล คำสอนของพระพุทธเจ้าล้วนเต็มไปด้วยเหตุผลทั้งหมด เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมเป็นเรื่องที่เร้นลับหรือสับสนยากที่จะเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้งด้วยปัญญาชั้นโลกียะได้ จะต้องใช้ปัญญาอันสุขุมรอบคอบเป็นเครื่องพิจารณาจึงจะเห็นได้ว่า ชีวิตของปวงสัตว์ทั้งมวลล้วนตกอยู่ใต้กฎแห่งกรรม ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ชีวิตของสรรพสัตว์อยู่ภายใต้กรรมลิขิตของตนเอง กล่าวคือทำเช่นใดย่อมได้รับเช่นนั้น กรรมเป็นของเฉพาะตน พระพุทธศาสนาจึงถูกขนานนามว่า เป็นกรรมวาที ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตได้”^{๕๘}

พระมหาสมคิด ธีธมโม (ทานะจิตต์) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาเซน” จากการศึกษาพบว่า กรรมในพระพุทธศาสนา หมายถึง การกระทำด้วยเจตนาที่แสดงออกผ่านไตรทวารโดยถือว่า การกระทำทางใจสำคัญที่สุด ส่วนในศาสนาเซนหมายถึงวัตถุมีลักษณะเป็นอนุภาคเล็ก ๆ ละเอียดมากไม่สามารถจะรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสโดยถือว่าการกระทำทางกายสำคัญที่สุด กรรมในศาสนาทั้ง ๒ มีลักษณะเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยกล่าวคือผลย่อมสัมพันธ์กับเหตุ กรรมจำแนกเป็นหลายประเภท แต่รวมลงใน ๒ ประเภทคือ กรรมดีและกรรมชั่ว และมีทัศนะตรงกันว่าควรละกรรมทุกชนิด ด้านสังสารวัฏศาสนาทั้ง ๒ มีทัศนะตรงกันว่าตรารบเท่าที่มนุษย์ยังมีกรรมก็ต้องได้รับผลของกรรมคือการเวียนว่ายตายเกิดต่อไป การเวียนว่ายตายเกิดเช่นนี้เรียกว่าสังสารวัฏ ในด้านที่แตกต่างพระพุทธศาสนามีทัศนะว่า สังสารวัฏ หมายถึงการวนเวียนอยู่ในวัฏฏะ ๓ ฝ่ายศาสนาเซนมีทัศนะว่า สังสารวัฏ หมายถึงการติดข้องอยู่กับอนุภาคของกรรม ด้านการหลุดพ้นพระพุทธศาสนาเรียกว่า

^{๕๗} พระสรณ์สิริ ปุขลิโต (โททอง), “ ทัศนคติเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาดารานักแสดงและนักร้องสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง ๓”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๑.

^{๕๘} พระมหาพิเชษฐ์ ธีรวโส (ดอกรัก), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน” , วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๓๔.

นิพพาน หมายถึงการดับกิเลส ฝ่ายศาสนาเซนเรียกว่าโมกษะหมายถึงการที่ชีวะเป็นอิสระจากอนุภาคของกรรม แม้คำเรียกจะแตกต่างกันแต่มีนัยตรงกันคือ เป็นการหลุดพ้นจากทุกข์และสิ้นสุดการเกิดใหม่ ส่วนข้อปฏิบัติเพื่อการบรรลุภาวะดังกล่าว พระพุทธศาสนาเน้นการปฏิบัติตามทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ฝ่ายศาสนาเซนเน้นการทรมานตัวเอง (อัตตกิลมณานิโยค)^{๕๙}

พระมหาสมชัย สิริวฑฒโน (ศรีนอก) ได้ศึกษาเรื่อง “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทย” จากการศึกษาพบว่า คนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา ส่วนมากมีความเชื่อเรื่องกรรมเก่ากรรมใหม่ โดยมีความเชื่อว่าเป็นเพราะกรรมเป็นตัวผลักดัน จึงทำให้มีชีวิตในชาตินี้มีความแตกต่างกัน และมีไม่น้อยที่พยายามยกเอาเรื่องกรรมเวร ไปสอดคล้องกับเรื่องของความรัก และยังนำไปตัดสินเรื่องของความจน รวย โดยเชื่อว่าคนที่ร่ำรวยในชาตินี้ เป็นเพราะกรรมดีที่สร้างไว้ในชาติปางก่อน แม้กระทั่งการพลัดพรากจากกัน ก็ยังมีความเชื่อว่าเป็นเพราะกรรมเวร^{๖๐}

พระมหาประศักดิ์ อคฺคปณฺโญ (ซ่งแสง) ได้ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน” จากการศึกษาพบว่า ชาวพุทธไทยในปัจจุบันเชื่อเรื่องกรรมตามหลักของศาสนาที่ว่า “ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้ผลชั่ว” แต่ก็ยังไม่ทราบว่าจะได้ผลดี หรือผลชั่วที่ไหน เวลาใด ในลักษณะอย่างไร จึงต้องอาศัยโหราศาสตร์พยากรณ์ โดยอาศัยจุดกำเนิดคนกับการโคจรของดวงดาวบนท้องฟ้า มาเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบ ดาวศุกร์เคราะห์ จะบอกผลกรรมดี ดาวบาปเคราะห์ จะบอกผลกรรมชั่ว เมื่อทราบแล้วจะได้เตรียมตัวเตรียมใจให้ถูกต้องกับการที่จะต้องเผชิญกับเหตุดีและเหตุร้าย และชาวพุทธยังประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งเกี่ยวกับโหราศาสตร์เกือบทุกเรื่อง ดังนั้น จึงมีผลให้ความเชื่อของชาวพุทธไทย โดยเฉพาะปัจจุบันเป็นไปในลักษณะที่เชื่อเรื่องโหราศาสตร์ แต่ไม่เน้นหนัก แต่จะเน้นเรื่องกฎแห่งกรรมและบาปบุญคุณโทษมากกว่า^{๖๑}

^{๕๙} พระมหาสมคิด ธีธมฺโม (ทานะจิตต์), “การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาเซน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๒), หน้า ๙๕.

^{๖๐} พระมหาสมชัย สิริวฑฒโน (ศรีนอก), “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓๔๒-๓๔๓.

^{๖๑} พระมหาประศักดิ์ อคฺคปณฺโญ (ซ่งแสง), “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

พระอุทัย จิรธมฺโม (เอกสะพัง) ได้ศึกษาเรื่อง “ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน” จากการศึกษาพบว่า ความแน่นอนของกรรม นักศึกษาธรรมะที่กล่าวว่าเป็นกฎธรรมชาตินั้น มักนำไปเทียบกับความแน่นอนของพืช กล่าวคือ พืชพันธุ์ใดก็ตามเมื่อปลูกลงไปในดินแล้ว ก็จะผลิดอกออกผลมาเป็นพันธุ์เดิมของตน โดยสิ่งแวดล้อมไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นพันธุ์อื่นไปได้กรรมก็เช่นเดียวกัน เมื่อทำไปแล้วทั้งดีและชั่ว สิ่งแวดล้อมหรือกาลเวลา ไม่สามารถเปลี่ยนกรรมดีให้เป็นกรรมชั่ว และกรรมชั่วให้เป็นกรรมดีได้^{๖๒}

นัฏกร อาชะวะบูล ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ : เฉพาะกรณีเรื่อง “เจ้ากรรมนายเวร ” จากการศึกษาพบว่า หลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ เฉพาะกรณีเรื่องเจ้ากรรมนายเวร ที่ออกอากาศระหว่างวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๓ ถึง ๓ มกราคม ๒๕๔๔ เพื่อวิเคราะห์ว่าการนำเสนอเรื่องกรรมและกฎแห่งกรรม ถูกต้องตรงตามหลักพระพุทธศาสนาหรือไม่ ละครช่วยให้ผู้ชมเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักกรรม และมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตหรือไม่ เพียงใด และสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๑. กลุ่มตัวอย่างมีความรู้พื้นฐานทั่วไปในหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา และในเรื่องของกรรมและกฎแห่งกรรมโดยภาพรวม อยู่ในระดับดี ยืนยันในหลักคำสอนที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วไปได้ชั่ว”

๒. ละครช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของกรรมและกฎแห่งกรรม ตามหลักพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น

๓. แนวความคิดและวิถีชีวิตหลังจากชมละคร เปลี่ยนแปลงไปในทางดีคือ คิดดี พูดดี และทำความดียิ่งขึ้น ด้วยเกรงกลัวบาป

๔. กลุ่มตัวอย่างร้อยละ ๙๐ มีความเห็นว่า ควรจัดสร้างละครโทรทัศน์ที่ใช้หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนของเรื่อง ให้มากกว่านี้ โดยให้เหตุผลว่า โทรทัศน์เป็นสื่อสารมวลชนที่

^{๖๒} พระอุทัย จิรธมฺโม (เอกสะพัง), “ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๑.

เข้าถึงประชาชนได้ง่าย รวดเร็ว ทุกเพศทุกวัย และทุกพื้นที่ ละครโทรทัศน์จึงจัดว่าเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่หลักธรรมอย่างได้ผลประการหนึ่ง^{๖๓}

พระครูไพศาลสุทธิคุณ (สมชาย พึ่งสันเทียะ) ได้ศึกษาเรื่อง “ การศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาต่อสถาบันพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนจังหวัดนครราชสีมา : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตการปกครองคณะสงฆ์” จากการศึกษาพบว่า บุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนานั้น จะต้องมีความศรัทธา คือ ความเชื่อในเรื่องกรรม เชื่อเรื่องของการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อในเรื่องของวิบากแห่งกรรมอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นความเชื่อขั้นพื้นฐานของผู้นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท ความสำคัญในหน้าที่ของศรัทธา คือ ศรัทธาเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็มีหน้าที่ ๒ ประการ คือ ทำหน้าที่ทำลายอสังขัตติยะ คือ ทำลายความเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ความไม่เชื่อ ความไม่ศรัทธา ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่ศรัทธาปลงใจเชื่อ หากคุณสมบัติของบุคคลเรียกว่า อสังขัตติยะ หมายถึงบุคคลผู้ไม่มีศรัทธา ผู้ไม่มีความเชื่อ อสังขัตติยะนี้จัดเป็นองค์ธรรมข้อหนึ่งที่เป็นเครื่องปิดทางปัญญา ทำตนไม่สามารถได้รับรู้เรื่องใหม่จากทำตนเคยรู้ศรัทธาเป็นเครื่องกำจัดอสังขัตติยะได้ ตามพระพุทธพจน์ว่า ความเชื่อเป็นทางดับสนิหของบุคคลผู้ไม่ศรัทธา เมื่อความเชื่อเกิดขึ้นความไม่เชื่อก็ดับสนิหหายไป การกำจัดความไม่เชื่อให้ดับหายไปจึงเป็นหน้าที่โดยตรงของศรัทธา เพราะคนที่ไม่มี ความเชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น เรื่องการทำบุญ คนที่เชื่อก็จะชอบทำบุญ คนที่ไม่มี ความเชื่อก็จะไม่ทำบุญ^{๖๔}

พระมหาธีรสรณ์ ธมฺมโร (แสงสีสม) ได้ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ” จากการศึกษาพบว่า การที่บุคคลต่าง ๆ ระลึกชาติได้นั้น ล้วนเกิดมาจากเหตุปัจจัยตามที่ได้แสดงไว้ในพระไตรปิฎก อรรถกถา และ ในพระคัมภีร์ของนักปราชญ์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศทั้งสิ้น อีกทั้ง ยังทำให้ค้นพบเหตุปัจจัยที่ทำให้ระลึกชาติได้เพิ่มขึ้นอีกด้วย บุคคลที่มีความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรม ตลอดถึง เรื่องราวการระลึกชาติได้ของบุคคลต่าง ๆ อันเป็นเครื่องยืนยันว่ากรรมและการให้ผลของกรรม คือ การเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่าง ๆ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง จะเป็นผู้ที่มิหิริโอดับปะ กล่าวคือ ความอยุ่ชั่วกลัวบาปสูงตลอดถึง ทำให้บุคคลที่มีความเลื่อมใส และยังไม่เชื่อหลาย ๆ คน เมื่อได้ศึกษาเรื่องนี้แล้ว หมด

^{๖๓} นางนันทกร อาชะวะบูล, “ศึกษาหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ : เฉพาะกรณีเรื่อง “เจ้ากรรมนายเวร””, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๐.

^{๖๔} พระครูไพศาลสุทธิคุณ (สมชาย พึ่งสันเทียะ), “ การศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาต่อสถาบันพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนจังหวัดนครราชสีมา : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตการปกครองคณะสงฆ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒)

ความสงสัยและมีความเชื่อเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้บุคคลเหล่านี้ได้ลด ละ เลิก การกระทำที่ไม่ดี ที่ตนเองเคยทำมาก่อนลงได้ ซึ่งก็เท่ากับเป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมไปด้วย”^{๖๕}

สุจิต พรศิริประสาท ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กฎแห่งกรรม : ศึกษาเฉพาะงานเขียนของ ท.เลียงพิบูลย์” จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันคนส่วนใหญ่ไม่ได้อ่านพระไตรปิฎก อีกทั้งมีความไม่เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมเนื่องจากระยะเวลาการส่งผลของกรรมที่เป็นรูปธรรมไม่สามารถเห็นได้ชัดเจนนัก ถึงแม้ว่าการส่งผลของกรรมมีอยู่ซึ่งเกิดขึ้นทันทีหลังจากกระทำการนั้น ๆ แล้ว แต่คนมักจะมองข้ามไป ทำให้คนหลงผิดทำกรรมชั่วกันมากขึ้น การเห็นผลของกรรมที่เป็นรูปธรรมจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์ไม่น้อย ซึ่งเรื่องเล่าในพระไตรปิฎก ธรรมบทต่าง ๆ มีประโยชน์ในระดับหนึ่ง แต่เนื่องจากปัจจุบันวัฒนธรรมประเพณีการดำรงชีพในแต่ละสังคมมีความเปลี่ยนแปลงซับซ้อนมากขึ้นกว่าในสมัยพุทธกาล ทำให้ไม่สามารถเทียบเคียงเลียนแบบได้มากนัก งานเขียนของ ท.เลียงพิบูลย์ เป็นการบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งเรื่องของตนที่ได้ประสบและของบุคคลอื่นเกี่ยวกับการกระทำความผิดกรรมชั่ว ผลของการกระทำซึ่งสามารถมองเห็นได้เป็นรูปธรรมในงานเขียนของ ท.เลียงพิบูลย์ นอกจากจะเขียนถึงเรื่องกรรมแล้ว ยังเขียนถึงความลึกลับของวิญญาณ การเป็นห่วงใยชนไทย และเรื่องอื่น ๆ”^{๖๖}

อัมพร หุตะสิทธิ์ ได้ศึกษาเรื่อง “กรรม ๑๒ และการให้ผล” จากการศึกษาพบว่ากรรมนั้นมีความแน่นอน การที่กรรมเป็นกฎธรรมชาตินั้น เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับพืชพันธุ์ ก็ให้เห็นว่า เมื่อเราปลูกพืชพันธุ์ใดลงไปดินแล้ว พืชพันธุ์นั้นจะผลิดอกออกผล ออกมาเป็นพันธุ์เดิมของตน เช่น ปลูกมะม่วง โดยสิ่งแวดล้อมไม่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นพืชพันธุ์อื่นได้ กรรมก็เช่นเดียวกัน เมื่อบุคคลกระทำความผิดแล้ว ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว สิ่งแวดล้อม หรือกาลเวลาที่ไม่อาจเปลี่ยนกรรมดีให้เป็นกรรมชั่ว และเปลี่ยนกรรมชั่วให้เป็นกรรมดีไปได้

จากการศึกษาทบทวนเอกสารการวิจัยข้างต้นสรุปได้ว่าหลักของศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้มุ่งไปที่ความเชื่อที่ยึดหลักกรรม คือ การทำดีทำชั่ว ผลของกรรมดีและชั่วเป็นต้น บุคคลจะได้ดีหรือชั่ว ได้รับสุขหรือทุกข์ ก็เพราะกรรม หรือการกระทำของตนเองทั้งสิ้น หากเราไม่ดำเนินตามทางที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ แม้จะสวดมนต์หรือวิงวอนขออภัย ก็ไม่อาจจะช่วย

^{๖๕} พระมหาธีรธรรมสาร (แสงสีสม) “ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๙๒

^{๖๖} นางสาวสุจิต พรศิริประสาท, “การศึกษาวิเคราะห์กฎแห่งกรรม : ศึกษาเฉพาะงานเขียนของ ท.เลียงพิบูลย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔๒.

ให้เราพบความดีและความสุขได้ ถ้ามนุษย์จะมีความสุขได้ด้วยความรักดีและวิงวอน มนุษย์เราก็คงไม่ต้องทำอะไร เนื่องจากกรรมเป็นตัวแปรที่จะผลักดันให้ไปเกิดเป็นอะไรก็ได้ชีวิตของเราเดินทางไปในสังสารวัฏ กฎแห่งกรรมจึงมีความสัมพันธ์กันกับผลของกรรมอย่างแน่นแฟ้น จะเห็นได้ว่าเมื่อบุคคลมีกิเลสอยู่ การกระทำของเขาก็หาไร้ผลไม่และการสิ้นกรรมจึงหมายถึงการสิ้นสุดแห่งการเวียนว่ายตายเกิดนั่นเอง^{๖๗}

๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

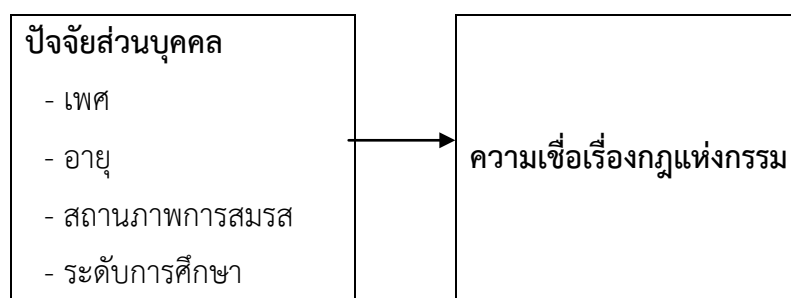
จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วย ตัวแปรต้น (Independent Variables) และ ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

(Independent Variables)

ตัวแปรตาม

(Dependent Variables)

^{๖๗} อัมพร หุตะสิทธิ์, “กรรม ๑๒ และการให้ผล”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (โครงการบัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕๑.